

Alina ILINCA
Liviu Marius BEJENARU

AUREL PAMPU ȘI ATRACȚIA COMUNISMULUI

AUREL PAMPU AND THE ATTRACTION OF COMMUNISM

Abstract: As Vladimir Tismaneanu argues, the attraction of left-wing radicalism, of Marxist ideology, including of what its Stalinist version meant for intellectual and political circles in the West and Eastern Europe in the 20th century, remains an interesting topic that has not yet been analysed in detail. According to the French historian François Furet, the fascination that the Great October Socialist Revolution held for intellectual circles and beyond was caused by the fact that Soviet Russia began to be seen not as the laboratory of a dangerous political adventure, but as the new home of an experiment in radical social change.

One of the intellectuals attracted by the communist idea was Aurel Pampu. A graduate of the Faculty of Letters and Philosophy in Cluj, Aurel Pampu joined the communist movement in 1925, in his second year at university, when he began to attend the meetings of the Hungarian members of the Communist Right-Wing Party of Romania. In 1936 he went to Paris to prepare his doctoral thesis with Henri Wallon of the Collège de France, the professor he so admired and who was also a member of the French Communist Party, and in the years during the Second World War, when the brilliance of the communist experiment came from anti-fascist culture, Pampu was involved with other compatriots in the French Resistance against Nazism.

After the liberation of France, he remained in Paris until September 1950, when he was expelled by the French authorities for his work in the Romanian National Committee, now regarded as a mere annex of the Romanian People's Republic Legation.

Returning home, Pampu found that he did not fit into the Communist mould here. Regarded with distrust, as a result of his time in France, he remained a non-achiever, finally settling for the status of meteor in the history of Romanian communism and in the pantheon of science.

Etichete: Aurel Pampu, psihologia copilului, Rezistența franceză, Comitetul Național Român, Comitetul Român pentru Repatriere, cultură politică.

Keywords: Aurel Pampu, child psychology, French Resistance, Romanian National Committee, Romanian Committee for Repatriation, political culture.

Dacă Statele Unite au reprezentat principalul centru politic al exilului românesc, este indubitabil că Franța și, în mod deosebit, Parisul au ocupat locul secund. Conform unui raport al Legației României la Paris din iulie 1948, în Franța se găseau, la acea dată, între 6.000 și 8.000 de cetățeni români. Dintre aceștia, circa 4.000 constituiau „vechea emigrație”, „emigrația recentă” numărând, la rândul ei, între 2.000 și 4.000 de cetățeni români, stabiliți în perioada interbelică¹.

În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, „câțiva intelectuali români, unii dintre ei foarte tineri, de-abia ieșiți de pe băncile universității, alții mai în puterea vârstei, unii cu capul doldora de vise și de proiecte, alții – așezați și cumpăniți – știind bine ce caută în domeniul propriei meserii, se aflau în Paris”².

Foarte mulți dintre aceștia erau atrași de „tradiția universitară franceză, care le permitea să-și ducă la bun sfârșit studiile începute în țară; pe mai toți viața culturală a acestei metropole unice în lume, grație căreia puteau spera nu numai să-și întregească agoniseala culturală cu care pleaseră din țara lor de baștină și care nu era deloc de lepădat, dar chiar – unii dintre ei mai visători sau mai temerari – să intre direct și personal în cercul celor ce dădeau tonul culturii în lume”³.

Unul dintre cei veniți la Paris în această perioadă a fost și Aurel Pampu. Născut la 3 martie 1904, în comuna Hosman, județul Sibiu,

¹ Ion Calafeteanu, *Politică și exil. Din istoria exilului românesc, 1946-1950*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 38. Potrivit recensământului efectuat la 31 decembrie 1946 de către autoritățile române, colonia românească număra 4.363 de membri, dintre care 2.317 bărbați, 1.941 femei și 105 copii în vârstă de până la 15 ani (Mihai Sorin Rădulescu, *Les Roumains à Paris: une presence compliquée, 1920-1950*, în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană”, serie nouă, vol. III, 2004, p. 172).

² Mihail Șora, *File dintr-un carnet de amintiri*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)*, Institutul de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă CC al PCR, Editura Politică, București, 1969, pp. 335-347.

³ *Ibidem*.

el era fiul unui învățător, care, fiind denunțat, în 1916, de către sași din comună ca iredentist, deoarece primea cărți și ziare din Vechiul Regat, a fost internat în lagărul de la Sopron, lângă Viena, unde, în iunie 1918, și-a găsit sfârșitul⁴.

Aurel Pampu a terminat la Sibiu școala primară și pe cea secundară, cu predare în limba maghiară, iar primele patru clase la liceul maghiar, care a trecut apoi sub administrația românească. Fiind, după cum mărturisea într-o autobiografie, redactată la cererea Securității în perioada 17-19 octombrie 1950, „foarte sărac și orfan, a trebuit să mă lupt pentru existență și să mă întretin singur. Fiind elev foarte bun, am reușit să trăiesc din lecțiile pe care le dădeam. Astfel, am trecut la Universitatea din Cluj (Facultatea de Litere și Filosofie). Deși student bun și la Universitate și deși bursier, a trebuit să ocup o slujbă la Inspectoratul Școlar din Cluj. Această slujbă am fost nevoit să o ocup mai ales din motivul că a trebuit să o aduc la Cluj și pe sora mea (elevă în clasa I-a a Liceului «Regina Maria») și pe fratele meu (elev în clasa a VI-a de liceu) și chiar pe mama mea, căreia i-am găsit un post de pedagog la Școala Normală de Fete din Cluj”⁵.

În perioada studenției, după propriile declarații, Pampu a luat atitudine împotriva mișcărilor antisemite din Universitate, hotărând să nu ia parte „la greva organizată de studenții reacționari, care cereau introducerea lui «*numerus clausus*» în Universitate”. Ca urmare a acestei acțiuni, a fost huiduit și bătut, „iar «marele consiliu al studenților creștini» a decis excluderea sa din ciclul universitar și luarea insignei studențești”⁶.

Și-a susținut licența în Sociologie la Universitatea din Cluj în anul 1927 și a fost ales să reprezinte facultatea în cadrul Societății „Tinerimea română”, unde a obținut un premiu⁷. Primele informații despre mișcarea comunistă le-a aflat în 1925, în al doilea an de facultate, când a început să-i frecventeze pe membrii maghiari ai PCdR,

⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 166.

⁵ Ibidem. Fratele său, Liviu, a ajuns ofițer, iar sora sa, Eleonora, a absolvit Facultatea de Drept din Cluj (Lucian Nastasă, „*Suveranii*” *Universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale*, vol. I, *Profesorii facultăților de filosofie și litere*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007, p. 159).

⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 22.

⁷ Ibidem, ff. 166-167.

Aradi Victor și Keresztes Devi, în următorii doi ani parcurgând primele trepte în educația marxistă, când a audiat prelegerile lui Antal Márk, matematician și directorul Liceului „Tarbut”, despre unele lucrări ale clasicilor marxiști: Karl Marx, *Capitalul*, August Bebel, *Femeia și socialismul* și Friedrich Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului și Anti Düring. Domnul Eugen Düring revoluționează știința*⁸. Cunoștințele dobândite la aceste seminarii l-au influențat profund, astfel că a încercat să le transpună sub o formă literară în diferite articole în revista „Utopia”, pe care a înființat-o în 1929. Revista și-a încetat apariția după numai doi ani, deoarece decanul Facultății de Litere și Filosofie, parcurgând unul din numere, a dorit să știe cine era Oscar Tianu, corespondentul din Noua Zeelandă al revistei, care cita ca sursă o lucrare a Alexandrei Kollontai, colaboratoarea lui Lenin, în care aceasta își prezenta concepția despre căsătorie și familie în regimul comunist. Or, numele așa-zisului corespondent al revistei nu era decât pseudonimul sub care semna Pampu, dispariția acesteia din peisajul publicistic survenind după o campanie de presă bine orchestrată⁹.

Cu toate că își manifestase, cel puțin la nivelul lecturilor¹⁰, simpatia față de doctrina comunistă, cariera lui Aurel Pampu nu a avut de suferit. După susținerea licenței, a lucrat timp de trei ani ca bibliotecar la Căminul studențesc „Avram Iancu” al Universității din Cluj, iar în 1930 a fost cooptat asistent universitar în cadrul Laboratorului de pedologie (studiul copiilor) și pedagogie experimentală, înființat de profesorul Vladimir Ghidionescu¹¹.

Ca asistent al laboratorului, Aurel Pampu a fost atras de cercetările în domeniul psihologiei educației, mai ales în problema limbajului (a sensului și a comunicării), cărora le-a dedicat întreaga sa activitate

⁸ Ibidem, f. 167.

⁹ Ibidem, f. 168. Broșura incriminată se intitula *Familia și statul comunist* și apăruse în traducere românească în 1920 la Cercul de Editură Socialistă din București.

¹⁰ Rememorând anii de studenție petrecuți la Cluj, Nicolae Mărgineanu evocă un episod în care, la unul dintre seminariile profesorului Virgil Bărbat, s-a dezbătut lucrarea lui Nikolai Buharin despre materialismul dialectic și socialismul științific. „În cadrul discuțiilor angajate, Aurel Pampu s-a așezat pe poziții comuniste, chiar dacă în acea vreme partidul comunist era interzis” (Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra unui veac zburcumat* – <http://www.margineanu.ro/psychologist/download/Marturii.pdf> – accesat la 7 aprilie 2022).

¹¹ ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 4.

științifică. Fiind influențat, așa cum afirma mai târziu, de „studiile mele marxiste și a educației dialectice, mi-am impus să studiez copilul, nu individual și în eprubetă, cum făcea psihologia burgheză, ci în societate, în stradă, la bariera orașului și la țară, așa cum trăiește el. De aici, știința aceasta nouă, pe care am încercat să o dezvolt – sociologia copilului, în lumina marxismului, așa cum am învățat din primele lucrări ale lui Wallon, ajunse la Cluj”¹².

Prima sa contribuție în problema limbajului a fost conferința pe care a ținut-o la congresul organizației județene a învățătorilor din Cluj, la 29 noiembrie 1931, intitulată *Evoluția limbajului la copil*, și care a fost publicată la 15 decembrie 1931 în nr. 15 al revistei pedagogice-culturale-sociale „Amicul școlii”, „organ oficial al Revizoratului și Comitetului școlar din jud. Cluj”, cu o apariție bilunară și avându-l ca redactor pe Marian Sasu. În această conferință, Pampu s-a referit la faptul că „evoluția limbajului la copil este o problemă foarte recentă în pedagogie”, cu toate că „problema limbajului în sine, atât pe latura sensului psihologic al cuvintelor (semantica), a fost tratată de multă vreme de către lingviști și filologi”. Această întârziere se explica, în opinia lui Pampu, „prin faptul că limbajul la copii apare odată cu primele silabisiri (s-ar putea spune imediat după naștere cu ocazia primului gângurit) și evoluția se încheie încă înainte de intrarea copilului în școală. Or, pedagogii abia în ultimul deceniu au început să se ocupe și cu dezvoltarea fizică și sufletească a copilului de la 0 la 7 ani”¹³. Greutatea acestor cercetări era cauzată de faptul că, „în perioada preșcolară, observația se face aproape numai individual. Cercetări în masă se pot face abia mai târziu: în grădinițele de copii, în școala primară și secundară – când limbajul este mai mult sau mai puțin format. Observațiile cele mai de valoare se pot face de la 0 la 3 ani, când limbajul este în curs de formare”. În finalul articolului, Pampu anunța că „laboratorul de pedagogie experimentală de pe lângă Universitatea din Cluj, în anul școlar 1931-32, și-a propus să studieze, împreună cu studenții specialiști în pedagogie, făcând cercetări experimentale în câteva familii, în grădinițe de copii și în școli primare”, făcând apel și la concursul membrilor corpului didactic primar, pe care îi invita să

¹² Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 169.

¹³ Aurel Pampu, *Evoluția limbajului la copil*, în „Amicul școlii”, anul VII, nr. 15/15 decembrie 1931, pp. 3-4.

ia parte la ședințele laboratorului, care se țineau în fiecare zi de marți, între orele 14-16, și astfel să le comunice eventualele observații, stabilind, încetul cu încetul, o colaborare strânsă a tuturor educatorilor¹⁴.

În 1933, cercetările sale în domeniul psihologiei limbajului au cunoscut o nouă dezvoltare, fiind trimis la Universitatea din Viena pentru o perioadă de șase luni, la specializare, lucrând cu Anna Freud la „Psychoanalytische Ambulatorium” și audiind cursurile lui Alfred Adler și ale soților Karl Ludwig Bühler și Charlotte Bühler¹⁵. Neîndoielnic, perioada de specializare pe care a urmat-o la Viena i-a fost de un real folos, dacă avem în vedere că Anna Freud a pus în practică teoriile tatălui ei, având ea însăși contribuții importante la dezvoltarea psihanalizei, mai ales în domeniul psihologiei infantile și a adolescenților¹⁶. Astfel, Freud a observat că adolescenții devin, adesea, antisociali sau încearcă să se izoleze de alți membri ai familiei. În același timp, adolescenții se văd pe sine ca fiind centrul universului, devenind, în acest fel, narcisiști, iar în fiecare etapă a vieții în care există un instinct sexual crescut, există și pericolul de a dezvolta nevroze sau psihoze, dacă Eul nu este capabil să proceseze impulsurile în mod corespunzător. Anna Freud considera că explicația motivului pentru care adolescenții sunt atât de centrați pe sine ținea de sporirea instinctelor care conduceau la pericol și, drept răspuns, aceștia făceau tot posibilul pentru a se reafirma¹⁷. Cu toate că, la revenirea sa în țară, Pampu considera că „dialecticienii și revoluționarii unguri de la Cluj mi-au deschis ochii și mi-au arătat că psihanaliza și psihologia individuală a lui Adler nu sunt decât niște filosofii metafizice, menite să îndepărteze atenția intelectualilor de la adevărata explicare a lumii”¹⁸, fostul discipol al lui Sigmund Freud ar fi putut să exercite o anumită influență asupra asistentului universitar de la Cluj, prin ideea sa de „ordine a nașterii”, momentul în care intrăm într-o familie, deoarece copiii mai mici, de

¹⁴ *Ibidem*, p. 7.

¹⁵ Lucian Nastasă, *op.cit.*, p. 160.

¹⁶ Marc Pepiol Marti, *Freud: călătorie în adâncurile eului*, Editura Litera, București, 2020, p. 32.

¹⁷ Tom Butler-Bowdon, *50 de clasici – Psihologie. Sinteza celor mai importante 50 de cărți despre minte, personalitate și natură umană*, Editura Litera, București, 2019, pp. 185-186.

¹⁸ ACNSAS, fond Reșea, dosar nr. 3.541, f. 5.

exemplu, pentru că sunt evident mai mici și mai puțin puternici decât oricine altcineva, vor încerca adesea să depășească orice alt membru al familiei și să devină cei mai capabili dintre ei. O piedică în calea dezvoltării îl face pe un copil fie să îi imite pe adulți, pentru a deveni mai asertiv și mai puternic el însuși, fie să afișeze slăbiciunea în mod conștient, pentru a beneficia de ajutorul și de atenția adulților. Prin urmare, susținea Adler, psihicul nostru nu este dat de factori ereditari, ci de influențe sociale, caracterul fiind produsul interacțiunii unice dintre două forțe opuse: nevoia de putere, de preamărire personală, și nevoia de apartenență socială și de comunitate¹⁹.

În ceea ce privește activitatea sa publicistică, Aurel Pampu a scris, în 1932, în revista „Stânga”, o serie de studii, intitulate *Introducere în pedagogia marxistă*. În același an, Emil Socor, directorul ziarului „Adevărul”, i-a propus să vină la București. Dorind să se dedice în continuare activității științifice, Pampu a refuzat propunerea, dar a început să colaboreze la ziarele „Dimineața” și „Adevărul” cu cronici muzicale și teatrale, iar după întoarcerea de la specializare a publicat în paginile revistei „Viața Românească” o serie de studii, grupate sub titlul *Scrisori de la Viena*, care se doreau a fi „un fel de parafrază literară a explicației marxiste a culturii”²⁰. În același timp, a compărut în calitate de martor al apărării în procesele politice ale comuniștilor. În 1928, a avut loc la Cluj procesul a 114 comuniști din rețelele clandestine din Transilvania, un acuzat important din proces fiind Aradi Victor, care înființase „Ajutorul Muncitoresc din România”, o sucursală a celui internațional, și care primise suma de 2 milioane de mărci aur din bugetul Cominternului pentru propagandă și acțiuni subversive²¹. Un alt proces la care a compărut ca martor al apărării a fost cel intentat lui Petre Constantinescu-Iași, la Chișinău, în anul 1931. De asemenea, a organizat, așa cum avea să afirme mai târziu, „seminarii marxiste cu muncitorii clujeni, prin pădurile din împrejurimile orașului”²².

O altă inițiativă față de cauza comunistă a avut loc în 1935, când a încercat să înființeze, la Cluj, Asociația „Amicii URSS”, Pampu fiind

¹⁹ Tom Butler-Bowdon, *op.cit.*, pp. 34-35.

²⁰ ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 7.

²¹ Silvia Iliescu, *Ilegaliștii – Vasile Bigu „Acțiunile noastre fierbeau!”* (<https://www.rador.ro/2021/11/09/ilegalistii-vasile-bigu-actiunile-noastre-fierbeau/> – accesat la 28 martie 2022).

²² ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 168.

și abonat, încă din 1924, la „Journal de Moscou”²³. În ziua hotărâtă pentru înființarea asociației, afișele lipite pe zidurile orașului, semnate de Pampu și de un alt simpatizant al PCdR, absolvent al Facultății de Fizică, Valeriu Novacu, care avea să se remarce după instaurarea regimului comunist în România prin activitatea științifică și politică desfășurată, îndemneau populația să participe la mitingul de inaugurare, care trebuia să aibă loc la Teatrul Maghiar, unul din cei care urmau să ia cuvântul fiind dr. Petru Groza. Însă, ministrul de Interne, Gheorghe Tătăreanu, a interzis mitingul, iar organizatorii au fost convocați la poliție, unde rectorul Florian Ștefănescu Goangă le-a ținut un discurs de câteva ore, în care i-a sfătuit să nu mai facă politică și să se mărginească numai la activitatea științifică²⁴.

Alături de Valeriu Novacu a mai întreprins o acțiune politică atunci când PCdR a trimis o circulară, în care își îndemna membrii și simpatizanții să se înscrie, fie în Partidul Socialist Unitar, desprins, în 1928, din Partidul Social Democrat și care avea ca președinte pe dr. L. Ghelerter, iar ca secretari pe Ștefan Voitec și Constantin Popovici, fie în gruparea de stânga a Partidului Național Țărănesc, reprezentată de dr. Nicolae Lupu, Dem. Dobrescu și Mihail Ralea²⁵. Celor doi simpatizanți PCdR, care au optat să activeze la național-țărăniști, li s-a alăturat și Bucur Șchiopu, pe care Pampu îl cunoștea, acesta fiind preparator la Seminarul Pedagogic din Cluj²⁶.

Cei trei aveau să colaboreze la revista socială, politică și economică „Țara de Mâine”, de la Cluj, înființată, în 1935, sub conducerea unui comitet de redacție, din care făceau parte, printre alții, Victor Jinga, care era și redactor-șef, Bucur Șchiopu regăsindu-se și el în conducerea publicației. Astfel, cei trei semnavă în numărul 4 al revistei, apărut în aprilie 1936, cu mențiunea că era cenzurat, Valeriu Novacu cu studiul intitulat *Supraproducția intelectuală și democrația*, iar Bucur Șchiopu cu studiul *Capitalism și război*²⁷.

²³ Ibidem, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 9.

²⁴ Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 169.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Arhivele Militare Române, fond Microfilme, rola AS1-1502, c. 51.

²⁷ „Țara de Mâine”, anul II, nr. 4/aprilie 1936, pp. 59-61 (Valeriu Novacu) și 69-71 (Bucur Șchiopu).

Contribuția lui Aurel Pampu din paginile revistei era intitulată *Sisyphos sau despre demagogia natalistă*, în care acesta prezenta concepția marxistă a problemei populației, mai precis polemica iscată de concepția savantului rus Aleksandr Rubakin asupra creșterii populației, intitulată *Le mouvement de la population en Europe et en Asie*, și care a apărut în nr. 113 din 1935 al publicației „Bulletin de l'Academie de Médecine”. Studiul se deschidea cu citarea articolului lui Benito Mussolini, *Rasa albă moare*, publicat în ziarul „Sunday Express”, din 26 aprilie 1934, în care, referindu-se la scăderea natalității franceze, dictatorul italian afirma că, „dacă fecunditatea perechilor franceze continuă să scadă în ritmul mijlociu al ultimilor 18 ani, Franța, cu o siguranță matematică, va înregistra, de acum în zece ani, cel mult 550.000 nașteri anual. În lipsă de contribuabili, statul francez va fi în imposibilitatea de a-și echilibra bugetul; în lipsă de oameni, țara va fi în imposibilitatea de a-și apăra granițele. Și nu e vorba aici de o primejdie îndepărtată, ci de una iminentă. Franța nu mai are nici un ceas de pierdut pentru a găsi un remediu. Dacă situația actuală nu se schimbă, se poate prevedea că, pe la finele secolului, Franța va avea o populație mai mică decât Spania”²⁸.

Combătând afirmația lui Mussolini, Pampu afirma că, „în cursul istoriei, profeți, oameni de stat și filosofi înainte de Malthus, s-au pronunțat unii pentru și alții contra natalității”, aducând în discuție și studiile lui Rubakin, în urma cărora „a reușit să clatine nițel din temelii eșafodajul comod al legilor populaționiste stabilite, al cauzelor psihologice și morale trâmbițate până atunci, al plângerilor zadarnice și al teraputicii preconizate”. Pampu mai afirma că Rubakin demonstra cu cifre, demontând concepția politicianilor, care considerau că Asia are o creștere „enormă” a populației în detrimentul Europei, arătând că „populația Asiei a crescut de la 1913 până la 1927 numai cu 6,4 la sută, câtă vreme a Europei, în ciuda războiului mondial și al emigrațiilor permanente, cu 6,6 la sută”²⁹. La Academia de Medicină din Paris, Rubakin a mai susținut că „prima cauză biologică a deceselor în Franța sunt bolile sistemului cardio-vascular, deci sifilisul (care este cauza predominantă a acestor boli). Direct sau indirect – susținea

²⁸ Aurel Pampu (Oscar Tianu), *Sisyphos sau despre demagogia natalistă*, în „Țara de Mâine”, anul II, nr. 4/aprilie 1936, p. 61.

²⁹ *Ibidem*, p. 63.

R. – 8-10 la sută sunt sifilitici. [...] Dr.-ul R. a mai avut îndrăzneala să afirme că Franța are coeficientul cel mai mare de tuberculoși din Europa. Numai câteva țări, cu România în frunte, întrec această cifră. [...] Dar dr.-ul R. a mai afirmat că Franța este, în același timp, și țara cea mai alcoolizată”³⁰.

Referindu-se și la propaganda pronatalistă, Pampu aducea în discuție și argumentele lui Rubakin, care afirma că, „așa cum se face, nu este altceva decât o diversiune și o demagogie neștiințifică”³¹. În acest sens, Pampu amintea cazul Germaniei naziste și a legii intrate în vigoare în iulie 1933, numită „Legea pentru prevenirea urmașilor bolnavilor ereditari”, care autoriza sterilizarea indivizilor suferinzi de diverse handicapuri fizice sau psihice³². Pe baza acestei legi, în perioada 1934-1939, tribunalele germane au condamnat în jur de 2.000 de bărbați la castrare forțată – cei mai mulți dintre ei fiind pedofili, dar vizați au fost și exhibiționiștii și violatorii. De asemenea, în timp ce castrarea era rezervată pentru un anumit grup de bărbați, sterilizarea a fost aplicată pe scară largă ambelor sexe, în perioada 1934-1939, cel puțin 300.000 de femei și bărbați fiind sterilizați în mod forțat. Printre victimele politicii de sterilizare s-au aflat persoanele cu handicap, cei semnalati cu boli psihice sau incapacități fizice și alcoolism sever, legea susținând că aceste operații îi vor împiedica pe „inferiori” și pe „degenerați” să aibă copii și să îngroașe, astfel, rândurile celor „înceți la minte” și ale „asocialilor”³³. Pampu considera, referindu-se la aceste măsuri, că ele erau măsuri „ale extremismului, căutând acum redresarea pe o cale greșită a cantității (natalitatea) prin calitate (rasă). Această înțelepciune este însă alogică, este înțelepciunea întunericii și a obscurantismului”³⁴. De asemenea, Pampu atrăgea atenția că, în Germania nazistă, „tuberculoza, sifilisul, prostituția, avortul sunt taxate de «boli sau de anomalii sociale», chiar de către medici recunoscuți ai oficialității. Ele trebuie, deci, tratate ca atare. Tot așa

³⁰ *Ibidem*, p. 64.

³¹ *Ibidem*, p. 65.

³² Niall Ferguson, *Războiul Lumii: epoca urii*, Polirom, Iași, 2022, p. 238.

³³ Nikolaus Wachsmann, *Politica excluderii: represiunea în statul nazist*, în Jane Caplan (coord.), *Istoria Germaniei naziste*, Editura Orizonturi, București, 2020, p. 188.

³⁴ Aurel Pampu (Oscar Tianu), *Sisyphos sau despre demagogia natalistă...*, p. 68.

natalitatea. Ea nu va putea fi redresată prin măsuri de ordin secundar, care reclamă însă cheltuieli enorme pe seama bugetelor și care, în cele din urmă, se vor dovedi o zadarnică și inutilă muncă de Sisif. Numai o muncă adâncă de deșțelenire a capitalului uman și o luptă adâncă împotriva obscurantismului va putea ajuta. Natalitatea propagată de guvernele de azi, născută din necesități diversioniste și imperialiste, se bate cap în cap cu natalitatea cealaltă, a unei omeniri culte, luminate și libere. Prima crește și se înmulțește vertiginos, în promiscuitatea unei văi a plângerii, plină de buruienile care se mănâncă una pe alta, care își iau lumina reciproc și care constituie rugina pământului. A doua este ogorul lucrat, semănat și plivit după ordinea planificată a unei prevederi raționale și îndepărtate. Prima sacrifică biologia omenirii pentru necesități politice imediate. A doua sacrifică necesități politice imediate pentru rezultate biologice mai îndepărtate”³⁵.

Tot în aceeași revistă a fost publicat, în numerele 9-10, din septembrie-octombrie 1937, studiul *Desvoltarea copilului și mediul social-economic*, extras din cartea *Copilul și școala la Moți*, aflată atunci în pregătire. În acest studiu, Pampu relua una dintre ideile prezente în numărul revistei din aprilie 1936, și anume combaterea pesimismului teoriei malthusianiste, care „nu este câtuși de puțin îndreptățit. Întâi, pentru că populația de pe glob nu se înmulțește nici pe departe în ritmul extrem de accelerat al aritmeticii lui, al doilea, fiindcă sursele de viață – după cum arată biologia – se înmulțesc într-un ritm mult mai accelerat (mai ales cele de origine vegetală și animală)”³⁶. Referindu-se la bogățiile naturale ale solului, Pampu afirma că acestea „pot fi înmulțite la infinit. Clima și caracterele locale ale intemperiilor pot fi eludate și ele și subordonate nevoilor omului până la infinit. Și chiar dacă considerăm această noțiune de infinit relativ limitată, există corectivul celălalt al balanței societății: restrângerea trebuințelor. Până la organizarea însă completă a bogățiilor naturale și a mijloacelor de exploatare rațională mai este timp. Știința și experiența umană au dovedit că oricare teritoriu, și mai ales cele aproape nelocuite de la noi, sunt capabile să întrețină o populație de 10 ori și de 100 de ori mai numeroasă ca azi”³⁷.

³⁵ *Ibidem*, p. 67.

³⁶ *Ibidem*, p. 62.

³⁷ Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic*, în „Țara de Măine”, anul III, nr. 9-10/septembrie-octombrie 1937, pp. 234-235. Nu era, de altfel, singura critică pe

Pledând pentru „o înmulțire, o augmentare și o rafinare continuă a trebuințelor”, Pampu era nevoit să constate că „aceste trebuințe, în stadiul actual al culturii, sunt coborâte însă la gradul unor simple pofte. Această degradare a trebuințelor este caracteristică unor epoci de degradare, de criză și de micșorare a valorilor”³⁸. În consecință, „înmulțirea și rafinarea continuă a trebuințelor este, deci, o lege fundamentală a progresului. Omul are tot dreptul să-și înmulțească mereu trebuințele. Această continuă rafinare și înmulțire a trebuințelor stă la baza progresului uman, la baza civilizației și a culturii”. Pentru aceasta, „omului îi stau la dispoziție mijloacele minunate ale inteligenței și ale societății: inteligența și tehnica”³⁹.

Foarte multe dintre observațiile acestui studiu se bazează pe cercetările întreprinse de Pampu în regiunea Măguri, din județul Cluj. Acolo, Pampu avea să constate că „organizarea și gospodărirea rațională a energiilor solului și a energiilor omenești în păturile noastre rurale [...] au fost aplicate haotic, rudimentar, dacă nu absolut primitiv”. Cauzele acestei „neraționale organizări a energiilor biologice și a unei haotice alimentări a acestor energii” explicau, în opinia lui Pampu, faptul că „copiii moșilor au talia mai mică decât a copiilor de la oraș (și poate cea mai mică talie din țară); așa se explică faptul că descendenții acestei populații poartă înscrise, biologic și spiritual, caracterele unei descendențe tuberculoase, rahitice și alcoolice, și așa se explică și faptul mai general că copiii diferitelor țări și regiuni sunt mai mari sau mai mici, mai grei sau mai ușori, mai inteligenți sau mai puțin inteligenți decât ai altor țări sau ai altor regiuni”⁴⁰.

care teoria lui Thomas Malthus a generat-o de-a lungul timpului. Într-adevăr, marele progres din agricultură a rupt legătura între populație, muncă și aprovizionarea cu alimente, iar, în majoritatea țărilor, rația salarială săptămânală necesară unei familii avea să scadă simțitor (Tom Butler-Bowdon, *50 de clasici – Economie. Sinteza celor mai importante 50 de cărți despre capitalism, finanțe și economie globală*, Editura Litera, București, 2021, p. 252). Cu toate acestea, deoarece populația globului va crește, ajungând până la cifra de 10 miliarde de locuitori, înainte de a se stabiliza, ceea ce va pune la încercare mediul ambiant al planetei într-un mod fără precedent – „cu un miliard de oameni care se vor culca flămânzi și cu o violență (atât politică, cât și criminală) cronică în toate zonele sărace ale lumii –, termenul *malthusian* se va auzi tot mai des în anii următori” (Robert D. Kaplan, *Politici de război: de ce necesită conducerea politică un etos păgân*, Polirom, Iași, 2002, p. 93).

³⁸ Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic...*, p. 235.

³⁹ *Ibidem*, pp. 236-237.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 237.

Însă Pampu nu își propunea să examineze „numai cauzele creșterii fizice ale copilului din Măguri și nici numai cauzele dezvoltării sale psihice”, ci căuta să urmărească „factorii care condiționează maturizarea totalitară (sic!) a unei noi generații rurale, în general (și la Măguri, în special)”⁴¹. Referitor la acest aspect, Pampu avea să formuleze ipoteza „maturizării prea rapide a copilului de la țară”, printre cauzele care duseseră la apariția acestei trăsături fiind „exploatarea prea timpurie a muncii copilului. Exercițiile forțate ale unei musculaturi plăpânde își încheie repede plasticitatea în anchilozarea prematură a unor țesuturi formate definitiv”⁴². În opinia sa, caracteristicile acestei maturizări trebuiau să fie studiate „în toată întinderea Munților Apuseni și a tuturor regiunilor muntoase” și mai ales cele privind creșterea fizică pe etape (talie, organe, membre); maturizarea organelor sexuale; apariția și dispariția menstruației și a capacității de procreare a femeii; perioadele și vârstele de încheiere a căsătoriilor (nupțialitatea); frecvența și numărul nașterilor la femei, pe regiuni; frecvența și numărul nașterilor la femei, pe vârste etc⁴³.

Delimitându-se încă o dată de eugenia rasistă, Pampu afirma că „latura pozitivă a îmbunătățirii rasei umane va trebui să pornească de la studierea, planificarea și raționalizarea alimentației”⁴⁴. Pentru a înfățișa malnutriția din rândul populației rurale, care constituia în epocă un real pericol, deoarece afecta direct viitorul forței de muncă sub aspectul integrității biologice⁴⁵, Pampu s-a folosit de însemnările învățătoarei din Măguri: „De trei ani de când sunt învățătoare în această comună, am ajuns la concluzia că o cauză de debilitate mintală ar fi debilitatea fizică, care își are originea în slaba alimentație a elevilor de la școală. Nicăieri mizeria nu e mai pronunțată ca în această parohie de munte. Copilașii îi vezi mereu cu mălaiul gol. Am crezut ca o datorie sfântă să viu în ajutorul acestor ființe mici, înființând cu puterile mele o cantină școlară, unde elevii să primească la prânz o

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, p. 238.

⁴³ *Ibidem*, p. 239.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 245.

⁴⁵ Maria Bucur, *Eugenie și modernizare în perioada interbelică*, Polirom, Iași, 2005, p. 254.

mâncare caldă, pregătită de mine și dintr-al meu, atât cât voi putea. Dacă inimile caritabile vor înțelege jertfa mea, poate voi fi ajutată și din altă parte. [...] Sprijinitorul moral al acestei cantine e soțul meu, care, în calitate de preot, mă asigură de izbânda la care am plecat cu atâta idealism⁴⁶.

Pornind de la aceste însemnări, Pampu accentua teoria conform căreia carențele, unilateralitatea sau insuficiențele alimentare nu se „manifestau numai ca tulburări de creștere (rahitismul), ca tulburări gastrice (dispepsiile), ca boli exotice (beriberi, scorbutul) și autohtone (pelagra), dar acționau și asupra forțelor biologice generale ale populației rurale, dar mai ales asupra principiului, care face progresul de creație cerebrală, care constituie procesul de spiritualizare evolutivă a rasei. Căci întârzierea produsă se poate referi la greutatea corpului, la înălțime, la evoluția lui, la dezvoltarea maselor musculare, la dezvoltarea intelectuală⁴⁷.

Reflectând la efectele malnutriției asupra populației rurale, Pampu respingea și eventualele critici pe care ideile sale le-ar fi putut genera: „de a pune în corelație absurdă noțiunea de genialitate pe condițiunea simplistă și vulgară a «ghiftuirei». [...] Când spunem că geniul creator al rasei, cerebralitatea și spiritualitatea creatoare a poporului nostru depinde în mare măsură, în covârșitoare măsură, de alimentația sa, atunci credem a fi susținut un mare, dar dureros adevăr. Individual judecând, geniul poate fi greșit definit din acest unghi de privire. Social, ne pare însă a nu greși deloc. Firește, în această ordine de idei, depășind firul gândurilor noastre, pentru a ajunge la ultimele și poate cele mai culminante puncte ale genezei spiritualității poporului nostru, trebuie să ținem mereu seama de punctele și condițiile pe care le-am descris în capitolele anterioare (familie, iubire, locuință, condiții igienice, geografice, climaterice etc.). Numai această sinteză totalitară (sic!) ne va putea face să înțelegem importanța socială a alimentației pentru geniul creator al rasei și pentru spiritualitatea de mâine a poporului⁴⁸.

Spre deosebire de țări precum Marea Britanie, unde țărănimea dispăruse de mult la sfârșitul secolului al XIX-lea, în țările Europei

⁴⁶ Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic...*, p. 245.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 246.

⁴⁸ *Ibidem*.

Centrale, de Est și de Sud-Est, ea nu doar că supraviețuise, dar era chiar preponderentă, iar eugenistii au considerat-o ca pe o întruchipare a fertilității rasiale și a vigorii naționale⁴⁹. Dar precaritatea alimentației în mediul rural, așa cum observa Pampu pe baza cercetărilor întreprinse de doctorul Nicolae Lupu la începutul secolului XX, la Arsura, în județul Fălciu, nu era „numai o consecință a războiului sau a crizei mondiale actuale. Țăranul român s-a nutrit întotdeauna insuficient și, dintr-o vinovată indolență congenitală, continuă să se nutrească la fel”⁵⁰.

La momentul publicării acestui studiu, Pampu era plecat de un an în Franța, pentru a-și pregăti teza de doctorat cu Henri Wallon, de la Collège de France, profesorul pe care îl admira atât de mult și care era și membru al Partidului Comunist Francez (PCF), precum și cu profesorii Guillaume, Maurice Halbwachs și Paul Fauconnet, de la Sorbona⁵¹. Tema pe care Pampu și-a propus să o dezvolte în teza sa de doctorat era devianța juvenilă, un pericol social care își avea cauzele în degradarea morală a tinerilor infractori proveniți din familii dezechilibrate, marginale, ce trebuia identificat și gestionat corespunzător. În acest sens, într-o scrisoare către învățători, pedagogul și omul politic conservator Constantin Meissner arăta că „astfel de copii stricați și eliminați din școală astăzi vor fi pușcăriașii de mâine”. Conduita din perioada copilăriei și a adolescenței devenea, astfel, simptomatică pentru viitorul parcurs al minorului, care ar fi continuat să se agraveze în lipsa controlului exercitat de stat⁵².

Și adepții eugeniei au fost preocupați de delincvența juvenilă, manifestând neîncredere în sistemul penal de a îndrepta asemenea comportamente. Spre deosebire de Iordache Făcăoaru, care se pronunța pentru izolarea acestor indivizi și pentru extirparea tuturor elementelor „bolnave” din corpul națiunii, dar a cărei voce a rămas singulară, colegii săi au rămas fideli încercării de a controla granițele

⁴⁹ Marius Turda, *Eugenism și modernitate: națiune, rasă și biopolitică în Europa, 1870-1950*, Polirom, Iași, 2014, p. 14.

⁵⁰ Aurel Pampu, *Desvoltarea copilului și mediul social-economic...*, p. 247.

⁵¹ Lucian Nastasă, *op.cit.*, p. 160.

⁵² Maria Camelia Zavarache, *Delincvența juvenilă sau „problema copilului deviat moral” în România interbelică*, în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană”, vol. XIV, 2015, p. 120.

dintre normalitate și marginalitate prin mecanisme de izolare, dar și prin programe de reintegrare⁵³, iar în privința devianței sociale, ca în cazul prostituatelor, erau în favoarea unor politici și programe, finanțate de stat sau private, care ar fi contribuit la medierea relației dintre grupurile marginale social și restul populației⁵⁴.

Rodul cercetărilor întreprinse de Pampu în direcția „copiilor morali” și a „copiilor devianți” au fost materializate în două volume de manuscrise: *Sociologie de l'enfant et de l'éducation* și *Caractérologie sociologique*. Acest din urmă manuscris, pe care Pampu îl considera opera sa cea mai importantă, era „o încercare de a prezenta formarea caracterelor și a temperamentelor (individuale și ale popoarelor) în cadrul istoriei, așa cum ele sunt formate dinamic de mediu și de societatea (clasa socială) din care fac parte”⁵⁵.

În Franța, a frecventat și cursurile de marxism predate de Henri Wallon, Rene Solomon, Jean Baly și Paul Langevin. De asemenea, a participat, alături de Wallon, la toate acțiunile în favoarea Spaniei republicane (mitinguri, propagandă, colectă de bani)⁵⁶.

A fost mobilizat și rechemat în țară în anul 1939, în încercarea Ambasadei României de la Paris de a retrage bursele acordate de guvernul francez studenților români care erau bănuți de simpatii democratice⁵⁷. Având, din 1932, stagiul militar satisfăcut la Regimentul 11 Călărași, cu gradul de sergent, Pampu a fost nevoit să se întoarcă în țară, dar, așa cum avea să afirme mai târziu, „simțind că și România va fi târâtă în război și încă împotriva URSS, am făcut tot posibilul să scap și să mă întorc din nou în Franța. Am reușit să obțin la București bursa guvernului francez și să revin la Paris, transversând, în noiembrie

⁵³ Maria Bucur, *op.cit.*, pp. 207-208.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 200.

⁵⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 170.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 174.

⁵⁷ Autoritățile române au cerut rectorului Universității din Paris să retragă bursele unor studenți cu simpatii democratice. Lovindu-se de refuzul acestuia, deoarece bursele le fuseseră acordate prin meritul lor la examene, autoritățile române au încercat să le desființeze indirect, prin ordinele de mobilizare trimise studenților români. Acțiunea a fost continuată și în timpul guvernului antonescian, dar studenții nu s-au supus ordinelor de mobilizare, nici chiar cei din partea ocupată a Franței (Victor Ionescu, *Frontul Național Român din Franța, în Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 39).

1939, Europa, care se afla deja în flăcări. Am ajuns la Paris la 6 noiembrie 1939⁵⁸.

Întors în capitala Franței, a susținut o serie de comunicări la diferite congrese internaționale, care s-au desfășurat la Paris, Geneva, Nisa și Blois, pe tema „sociologiei copilului”, o parte din acestea fiind publicate în reviste de specialitate⁵⁹.

La 1 ianuarie 1940, ca urmare a sarcinii soției, care în același an avea să nască o fiică, Mireille⁶⁰, s-a stabilit la Nisa. Rememorând această perioadă, în care a stat și el la Nisa, Mihail Șora afirmă că „robustul optimist al lui Pampu, larg argumentat cu argumente (sic!) economice, sociale, politice, istorice, constituia o pavază a noastră împotriva desperării”⁶¹. În octombrie 1941, Pampu s-a reîntors la Paris, dar, ca urmare a executării în masă de ostatici francezi, majoritatea militanți comuniști în Chateaubriand, Nantes și Bordeaux, la 22 octombrie⁶², s-a stabilit împreună cu soția și fiica, însoțit și de Henri Wallon și de familia acestuia, într-un sat din Normandia, profesorul francez făcând mai multe călătorii clandestine la cartierul general al Partidului Comunist Francez, unde s-a întâlnit cu Jacques Duclos⁶³, liderul Consiliului Național al Rezistenței⁶⁴.

În septembrie 1943, a luat ființă Frontul Național Român (FNR), o „organizație largă, în care erau cuprinși românii patrioți și antifasciști din Franța”, sub conducerea savantului Traian Vuia, care „își începuse activitatea prin tipărirea ziarului clandestin «La Roumanie Libre», scris în limbile română și franceză. În paginile acestui ziar erau relateate faptele eroice ale partizanilor francezi și români, se dădeau știri și comentarii despre situația din România, articole politice despre problemele războiului antifascist și ale păcii, apeluri la solidaritatea activă cu lupta poporului francez”⁶⁵. Aurel Pampu a luat parte la una

⁵⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 167.

⁵⁹ Ibidem, f. 171.

⁶⁰ Ibidem, f. 1.

⁶¹ Mihail Șora, *op. cit.*, p. 340.

⁶² *Cronologie, în Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 355.

⁶³ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 172.

⁶⁴ Stéphane Courtois, *Dicționarul comunismului*, Polirom, Iași, 2008, p. 283.

⁶⁵ Constantin Cîmpeanu, *Eliberarea legăției române din Paris, în Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, pp. 178-179.

din discuțiile preliminare pentru fondarea ziarului „La Roumanie Libre”, desfășurată la Paris, la care au mai luat parte Victor Ionescu, Alexandru Soru, Nicu Marinescu, Năstase Popescu, inginerul Gabriel Brola și Dumitru Pascota, care vor deveni membri ai FRN, predând și câteva articole pentru a fi publicate⁶⁶.

În încercarea guvernului lui Ion Antonescu de a combate orice grupare românească antifascistă, legația României de la Vichy le-a anulat pașapoartele și cetățenia românilor stabiliți în Franța. Acest fapt antrena riscuri mari pentru cei care rămăseseră în zona ocupată, deoarece aceștia „ne pouvait justifier d’acune nationalite”, așa cum scria pe ștampila prin care se anulau de către poliție și buletinele franceze de identitate⁶⁷.

După eliberarea Parisului, la 25 august 1944, Pampu s-a prezentat la Legația României, unde funcționa deja FNR, fiind sfătuit să se înscrie în PCF, mai ales că, la 3 aprilie 1944, comuniștii francezi participaseră cu doi miniștri în componența Comitetului Francez al Eliberării Naționale de la Alger⁶⁸. După înscrierea în PCF, în perioada 1944-1949, Pampu a luat parte la ședințele celulelor de partid „Descartes” și „Laplace-Soufflot”, din Cartierul Latin, devenind secretar adjunct al primei celule. Secretarul celulei „Laplace-Soufflot”, fiind și colaboratorul lui Benôit Franchon, secretarul general al „Confederation Générale du Travail”, i-a promis lui Pampu că, în numărul destinat RPR al publicației „Democratie Nouvelle”, o să-i publice următoarele studii: *Despre teatru în RPR*, *Despre problemele de muzică în RPR*, *Despre poezia în RPR* și *Despre învățământul istoriei în RPR*⁶⁹. Cele patru studii au fost grupate apoi într-un volum cu titlul *Revoluția culturală în RPR*, care a apărut la Paris, în anul 1950⁷⁰. Ultima ședință a celulei de partid, la care Pampu a luat parte, s-a ținut la 5 septembrie 1950, cu două zile înainte de expulzarea sa din Franța⁷¹.

⁶⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 173.

⁶⁷ Victor Ionescu, *Frontul Național Român din Franța*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 39.

⁶⁸ *Cronologie*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 356.

⁶⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 177.

⁷⁰ *Ibidem*, dosar nr. 261.504, f. 111.

⁷¹ *Ibidem*, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 14.

În același timp, Aurel Pampu și-a continuat activitatea de ziarist la ziarul „La Roumanie Libre”, printre articolele publicate fiind *De va trebui să meargă în viitor România alături de URSS*, care, în opinia sa, reprezenta „chintesența întregii mele activități de până atunci, expresia marei mele dragoste pe care o am pentru marea noastră vecină, dragoste și admirație care nu au slăbit nici o clipă, niciodată în acești 15 ani de viață politică conștientă, dimpotrivă”, iar în perioada 1944-1946 a organizat în cadrul FRN șase spectacole, în care răspundea de partea literară și artistică⁷².

În martie 1945, Partidul Comunist Român a luat inițiativa de a înființa Asociația „France-Roumanie”, iar Victor Ionescu și Constantin Câmpeanu, secretari ai FRN, precum și Nicolae Marinescu, redactorul-șef al ziarului „La Roumanie Libre”, l-au desemnat pe Pampu ca, împreună cu Henri Wallon, să contacteze o serie de personalități științifice, printre care rectorul Sorbonei, Gustave Roussy, miniștri, deputați sau savanți precum Irène Joliot-Curie, urmând ca aceștia să facă parte din asociație⁷³, care luase ființă avându-l ca președinte pe Henri Wallon, ca vicepreședinte pe Elena Văcărescu, iar ca secretar general pe Aurel Pampu⁷⁴, fiind organizate, în numele acesteia, concerte la Sorbona și spectacole în diferite săli pariziene⁷⁵.

În 1946, Aurel Pampu a participat la Congresul Frontului Național Maghiar (FNM) desfășurat la Paris, ca reprezentant al PCR și FNR, unde a luat cuvântul în limba maghiară, fiind aplaudat și apreciat, iar discursul a fost reprodus în prima coloană a ziarului FNM. Cu toate acestea, în urma unor divergențe cu unul din membrii FNR, Cezar Grama, dar și a unor probleme de sănătate, s-a retras din organizație, continuând însă colaborarea științifică cu Henri Wallon, cel care l-a propus pentru un post în cadrul „Centre National de la Recherche Scientifique” (CNRS)⁷⁶.

Aurel Pampu a făcut parte și din membrii fondatori ai „Asociației Românilor din Franța”, înființată în 1949, care activa în cadrul FNR.

⁷² Ibidem, f. 173.

⁷³ Ibidem, f. 174.

⁷⁴ Victor Ionescu, *Frontul Național Român din Franța*, în *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)...*, p. 45.

⁷⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 174.

⁷⁶ Ibidem.

În luna iulie a aceluiași an, Pampu a organizat o expoziție despre realizările economice din RPR. A urmat partea artistică, în care actorul francez de origine română Marcel Lupovici a recitat poezii revoluționare din creația poezilor Mihai Beniuc și Maria Banuș, iar Pampu a ținut o conferință despre creația poetică din RPR⁷⁷.

La 24 septembrie 1949, Aurel Pampu a fost convocat la Prefectura de Poliție, Serviciul Expulzări, fiind anunțat că până la 5 octombrie trebuie să părăsească teritoriul Franței, ca urmare a unor „mauvais renseignements”, pe care autoritățile franceze le dețineau despre el. Pampu a crezut că era vorba despre organizarea expoziției din iulie⁷⁸, dar autoritățile franceze îl aveau deja în atenție cu un an înainte, ca urmare a evenimentelor care se petrecuseră pe teritoriul francez după eliberare. Astfel, în alegerile generale din noiembrie 1946, secretarul general al PCF, Maurice Thorez, a fost foarte aproape să fie investit ca șef al guvernului⁷⁹, iar, începând cu toamna anului 1947, odată cu crearea Kominformului și a declanșării unor greve de amploare fără precedent, responsabilii francezi au început să evoce din ce în ce mai clar pericolul comunist și sovietic⁸⁰. În martie 1948, un raport întocmit de „Service des Affaires de Sûreté générale, 1er Bureau” semnală că membrii FRN, printre care și Aurel Pampu, erau suspectați că fac jocul autorităților comuniste, fiind și „suspectés d’être les agents actifs du S(ûreté) R(oumaine) à Paris”. Bănuielile se datorau faptului că serviciile de informații franceze primiseră informația că, la 4 decembrie 1947, ministrul Afacerilor Externe, Ana Pauker, a mărit subvenția lunară a Frontului Național Român de la 80.000 la 100.000 de franci, organizația transformându-se într-o simplă anexă a Legației României comuniste⁸¹. Însă, ca urmare

⁷⁷ Ibidem, f. 175.

⁷⁸ Ibidem, f. 176.

⁷⁹ Stéphane Courtois, *op. cit.*, p. 249.

⁸⁰ George Henri Soutou, *La perception de la menace soviétique par la décideur de l'Europe occidentale. Le cas de la France*, în Saki Dockrill, Robert Frank, George Henri Soutou, Antoni Varsoni, *L'Europe de l'Est et de l'Ouest dans la Guerre Froide, 1948-1953*, Presses de l'Université de Paris, Sorbonne, 2002, p. 21.

⁸¹ Mihai Sorin Rădulescu, *op. cit.*, pp. 174-175. Aceasta, în timp ce într-un raport către Ana Pauker din 17 februarie 1948, ministrul plenipotențiar din Franța, cunoscutul matematician Simion Stoilov, prezenta situația grea a Legației, ca urmare a comprimărilor bugetare, rechemărilor și demisiilor unora din vechii funcționari (pentru detalii,

a protestului organizat în fața Ministerului Francez al Educației de către „Secours Populaire Français”, „Confederation Generale du Travail” și „Centre National de la Recherche Scientifique”, conduse de Francis Jourdain, Ernest Kahane și Georges Teissier, precum și a peste o sută de savanți, în frunte cu Irène Joliot-Curie, a obținut o prelungire a șederii din 15 în 15 zile, pentru ca în anul următor să fie prelungită din 30 în 30 de zile⁸².

După evitarea expulzării, Pampu i-a trimis președintelui Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, o scrisoare expediată de către un comunist francez din Varșovia, în care îi expunea situația sa, arătându-i că nu mai putea să-și continue activitatea științifică, deoarece profesorul Wallon fusese scos de la catedră, rugându-l să facă tot posibilul și să-l trimită o perioadă de 2-3 ani la Moscova, ca să-și continue acolo cercetările pentru lucrarea *Characterologia sociologica* și anume despre aplicarea învățăturilor lui Miciurin și Lîsenko la om⁸³. De fapt, experimentele celor doi pseudo-savanți sovietici l-au preocupat încă de când era asistent la Universitatea din Cluj, când, pronunțându-se împotriva geneticii clasice a lui Mendel și Morgan, conform căreia gena este suportul eredității⁸⁴, dorința sa era să studieze „descoperirile acestor doi biologi geniali și să văd cum s-ar putea aplica nu la plante și animale, ci la om”⁸⁵.

Negând orice valoare științifică a geneticii, Pampu se situa pe pozițiile stalinismului, cei doi pseudo-savanți susținuți de Stalin afirmând acțiunea mediului asupra transmiterii caracterelor ereditare și, deopotrivă, ereditatea caracterelor dobândite ca factor de evoluție a speciilor, punându-se, astfel, bazele unei „științe proletare fundamental contradictorie față de știința burgheză”⁸⁶. În același timp, era

a se vedea Ion Calafeteanu, *Scrisori către tovarășa Ana*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, pp. 236-241).

⁸² ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, ff. 175-176.

⁸³ Ibidem, f. 176.

⁸⁴ Stéphane Courtois, *op. cit.*, p. 606.

⁸⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 171.

⁸⁶ Stéphane Courtois, *op. cit.*, p. 606. Pentru confruntările de idei din jurul acestei probleme și a represiunilor care au urmat în rândul geneticienilor tradiționaliști, în frunte cu academicianul Nikolai Vavilov, a se vedea Simon Ings, *Stalin și savanții: o istorie a triumfului și tragediei (1905-1953)*, Editura RAO, București, 2019, pp. 225-263.

în dezacord și cu mentorul său, Henri Wallon, considerat ca fiind fondatorul psihologiei genetice⁸⁷.

În ultimii doi ani ai șederii la Paris (1948-1950), Aurel Pampu a fost convocat de două ori pe lună la sediul Comitetului Central al PCF, în calitate de membru în comisiile de psihologie și sociologie, conduse de Laurent Casanova, François Billoux și Irène Joliot-Curie (membri ai Comitetului Central) și de savanții comuniști Henri Wallon, Marcel Prenant, Eugène Aubel și Georges Teissier. După cum afirma Pampu, „aici se dezbăteau probleme de economie politică, filosofie, artă, psihanaliză etc., care trebuiau lămurite și dezbătute permanent în lumina marxism-leninismului și în lumina noilor descoperiri sovietice”⁸⁸, dezbaterile fiind „de mare interes și uneori de o virulență de nedescris. În cursul acestor dezbateri a fost demascată și lichidată

⁸⁷ Din 1968, filosoful comunist francez Lucien Sève a pus bazele psihologiei materialiste, bazată pe lucrările lui Henri Wallon și René Zazzo, reabilitând categoriile de persoană și libertate (Stéphane Courtois, *op. cit.*, p. 503).

⁸⁸ ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 12. La 21 decembrie 1949, cu prilejul festivităților aniversării împlinirii vârstei de 70 de ani ai lui Stalin, ziarul „Pravda” publica articolul lui A. Poskriobîșev, *Tată iubit și mare învățător*, în care era subliniat sprijinul pe care liderul de la Kremlin îl acordase lui Lîsenko prin exemplul său personal: „Tovarășul Stalin, ocupându-se personal de cultivarea citricelor pe țărmul Mării Negre, în cursul a câțiva ani, s-a dovedit un savant novator. [...] Se pot aduce și alte exemple ale activității novatoare a tovarășului Stalin în agricultură. Este cunoscut, de exemplu, rolul hotărâtor al tovarășului Stalin în cultivarea arborelui de eucalipt la țărmul Mării Negre, al dezvoltării culturii de bostan în împrejurimile Moscovei, precum și a celei de grâu stufos” (Cosmin Popa, *Nașterea imperiului sovietic: URSS și primele crize intercomuniste 1945-1953*, Editura Fundației PRO, București, 2002, pp. 44-45). Pseudo-teoriile lui Lîsenko au fost popularizate și de celelalte partide comuniste. Astfel, în revista „Europe”, apărea articolul poetului francez Louis Aragon, membru al PCF, în care acesta lauda „incredibilele sale succese agronomice”, care au permis randamente agricole neegale, atacându-i, în același timp, pe Jean Rostand și Jacques Monod, doi biologi eminenti, care își declaraseră public scepticismul. Deoarece PCF, prin vocea ideologului de serviciu Laurent Casanova, în prefața la lucrarea *Science burgeoise et science prolétarienne*, apărută în 1950, afirma că „această incursiune în domeniul biologic nu vine de la un partid oarecare, ci de la Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, partidul clasei muncitoare”, comuniștii francezi s-au gândit să se folosească de autoritatea științifică a biologului Marcel Prenant pentru a acredita aceste pseudo-teorii. Cu toate că nu respingea demersul teoretic al lui Lîsenko, inspirat de marxism-leninism, Prenant a fost nevoit să constate că, deși savantul sovietic poate că avea dreptate, rezultatele experiențelor de laborator nu dovedeau acest lucru. Ca urmare a onestității de care a dat dovadă, Prenant a fost îndepărtat din Comitetul Central și înlocuit cu Louis Aragon și apoi pus la stâlpul infamiei de către PCF, cu oprobriul comunității comuniste (Thierry Wolton, *O istorie*

în mod definitiv psihanaliza. Acest fapt era cu atât mai hotărâtor, cu cât poporul francez a rezistat de la început (după 1900) la «moda psihanalitică», însă acum era o nouă primejdie de invazie, de această dată venită din Statele Unite, cu toate mărfurile Planului Marshall. De altfel, profesorul Wallon a ținut un an întreg un curs la Collège de France, la care a demască psihanaliza până la schelet⁸⁹.

Neprimind niciun răspuns din țară și confruntat cu suspiciunile autorităților franceze în legătură cu persoana sa, Pampu considera că șederea lui în Franța, în continuare, se dovedea „imposibilă și inutilă”⁹⁰. La 17 aprilie 1950, a fost anchetat de Siguranța franceză într-o clădire situată în apropierea catedralei Notre Dame și care avea un „titlu banal, ceva în legătură cu îmbrăcămintea polițiștilor din Paris”. Conform propriilor lui declarații, date după expulzarea sa din Franța, „aici, dimineața la orele 9⁰⁰, m-au surprins o mulțime de inspectori, care soseau dimineața la slujbă. În sfârșit, unul m-a invitat în biroul lui de la etajul I al clădirii (foarte veche, cu puține etaje). Cred că trebuiau să fie niște birouri anexe ale Prefecturii sau ale Siguranței. Aici am fost ținut o oră. Mi s-au pus două întrebări: 1) Din ce trăiesc? Am răspuns că din vânzarea cărților din biblioteca mea, specificând anticariatele, invitându-i să vină și să verifice. I-am spus că soția lucrează și câștigă 10.000 de franci lunar; 2) Ce ofițeri francezi vin la dumneata? Aici am pufnit în râs, spunându-le că, dacă cineva a pus pe socoteala mea o asemenea acuzație, a vrut să-și bată joc de poliția franceză și să-i

mondială a comunismului. Încercare de investigație istorică, vol. III – Un adevăr mai rău decât orice minciună, Complicii, Humanitas, București, 2020, pp. 543-544).

⁸⁹ ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, ff. 12-13. Deși au fost supuse la numeroase critici de-a lungul timpului, teoriile lui Freud și Marx au avut o mare însemnătate în înțelegerea naturii umane, supusă unor factori iraționali, care îi îngădesc dezvoltarea și afirmarea. Pentru marxiști, acești factori provin din mediul economic și social. Pentru adepții lui Freud, iraționalitatea individului provine din persistența în viața adultă a unor comportamente și moduri de gândire existente din copilărie, rezultând de aici un om irațional într-o lume irațională. Un exemplu în acest sens, de explicare a unor evenimente istorice, prin prisma psihanalizei și a marxismului, curent care a primit după Al Doilea Război Mondial denumirea de freudo-marxism, îl reprezintă ascensiunea pe scena politică a lui I.V. Stalin și a consecințelor pe care comportamentul său l-a avut pentru societatea sovietică (pentru o analiză detaliată a celor două teorii, a se vedea Reuben Osborn, *Marxisme et Psychanalyse*, Petite Bibliothèque Payot, Paris, 1969).

⁹⁰ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 176.

inducă în eroare. La sfârșit, nu am putut răbda să nu le spun că nu pe mine trebuie să mă onoreze cu solitudinea lor, ci pe banda aceia de fasciști, care au năvălit în Germania și care urăsc și ponegresc Franța și azi ca și pe vremea lui Hitler”⁹¹, referirea sa vizându-i pe legionari.

În iulie 1950, PCF i-a găsit un post în comuna Nivillers din departamentul Oise, la 60 km de Paris, unde era educator într-un centru de reeducare pentru copii devianți, care era susținut de organizația de copii „La Table Ronde”, patronată de comuniștii francezi. „Aici aveam o leafă mică, 13.000 de franci lunar și casă și masă”⁹².

La 7 septembrie 1950, Aurel Pampu, împreună cu soția și fiica, a fost expulzat din Franța. Expulzarea și drumul pe care l-a parcurs până la sosirea în țară a fost relatat în declarația de la sediul Securității: „Dimineață, la orele 5 și ceva, doi inspectori civili bat la ușă. După legitimarea lor, îmi spun să mă pregătesc să plec cu ei, căci voi fi nevoit să părăsesc teritoriul francez. Eu am înțeles numaidecât. Soția a început să plângă, deși prima ei explicație a fost «tant mieux». Se săturase și ea de atâtea mizerii și persecuții, sub ocupația germană, urmărit de poliția fascistă franceză și de fasciștii români și de poliția cea nouă a lui Jules Moch. De aceea, soția privea această expulzare ca pe o soluție foarte fericită a tuturor mizeriilor.

După un sfert de oră de percheziție (dulapuri, biblioteci, geamantane, hârtii), am fost urcat în mașină și dus la Ministerul de Interne. Acolo am fost trecuți la Serviciul Antropometric, apoi la un scurt interogatoriu: «dacă vrem să ne întoarcem în țară sau, mai bine, unde vrem să ne întoarcem?». Am răspuns foarte simplu: în Patrie.

Pe la orele 17, am fost urcați șapte persoane într-o camionetă și duși aproape fără întrerupere până la Strasbourg, iar de aici, prin Stuttgart și Nürnberg, până la zona sovietică.

În zona sovietică am devenit liberi. Am plecat cu trenul până la Dresda. Aici am fost găzduiți în unul din cele mai mari hoteluri, deși trei sferturi din oraș era în ruine. La Dresda, am stat mai bine de o lună. Polonezii (49), ungurii (3) și cehii (3) au plecat primii.

În sfârșit, într-o bună zi, am fost urcați în autobuz și aduși la Berlin. Mai erau încă 15 persoane (spanioli, greci și 3 români). Cei 3 români

⁹¹ Ibidem, f. 186.

⁹² Ibidem, ff. 176-177.

au fost duși imediat la Misiunea Diplomatică Română din Berlin, care ne-a instalat într-un hotel până la procurarea vizelor necesare. De la Berlin am făcut un popas la Praga și apoi la Budapesta. Amintesc că din Praga am călătorit cu wagon de dormit până la București⁹³.

Alături de Pampu, au mai fost expulzați din Franța Ilie Dumitru, membru al FNR, de profesie comerciant⁹⁴, și Iosif Berger, trezorierul „Asociației Studenților Români în Franța – Lamartine”, student și pictor⁹⁵.

În zilele de 17-19 octombrie 1950, cei trei cetățeni români au fost convocați de Securitate la Direcția Controlului Străinilor, „pentru a discuta cu ei în vederea cunoașterii activității lor, cât și a cauzelor care au determinat expulzarea lor din Franța”⁹⁶. După terminarea discuțiilor cu cei trei români, Securitatea a întocmit, la 6 noiembrie 1950, un „referat”, în care, analizând cauzele care au dus la expulzare, se afirma că „numiții au dus o activitate progresistă, fapt ce nu era pe placul guvernului reacționar francez”. Din declarațiile pe care cei trei le-au redactat, Securitatea a mai aflat și că, „pe Dumitru Ilie și Berger Iosif, poliția franceză a încercat să-i coopteze, însă aceștia au refuzat. De asemenea, poliția franceză a propus lui Dumitru Ilie, Pampu Aurel și Berger Iosif să nu se mai întoarcă în RPR, dar aceștia nu au acceptat”⁹⁷. La finalul cercetărilor, după ce concluziona că „nu reiese că numiții ar fi în slujba dușmanilor regimului nostru”, Securitatea propunea următoarele măsuri: „susnumiții să fie încadrați în servicii corespunzătoare pregătirii lor, unde să fie ținuti sub permanentă supraveghere de către cadrele respective, în ceea ce privește comportarea și legăturile lor, semnalând în timp lucrurile suspecte; să se ceară referințe despre ei de la tovarășii care îi cunosc și care sunt indicați în autobiografiile lor; organele superioare de partid să cerceteze mai adânc situația lor pe baza materialului provenit de la MAE și Direcția I și materialul ce ne-a fost dat nouă de susnumiții, în zilele de 17-19 octombrie, a unor autobiografii mai amănunțite, ce li se vor mai cere, cât și a referințelor date de către tovarășii care îi cunosc”⁹⁸.

⁹³ Ibidem, ff. 177-179.

⁹⁴ Mihai Sorin Rădulescu, *op. cit.*, p. 173.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 179.

⁹⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 201.

⁹⁷ *Ibidem*, ff. 201-202.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 202.

După sosirea în țară, în 1950, Aurel Pampu a fost primit în PMR, cu vechimea din PCF⁹⁹, fiind angajat la Institutul de Studii Româno-Sovietice¹⁰⁰, înființat la București, în 1947, iar soția sa colaborator științific la Institutul de Neuro-Psihiatrie¹⁰¹.

Într-un „raport de investigații”, întocmit de Securitate în octombrie 1955, Aurel Pampu era caracterizat ca „un element inteligent, atașat față de regimul nostru și clasei muncitoare, poate fi folosit în problema informativă. În consecință, propunem să fie recrutat ca informator al DGSS în Secția I Miliție, raionul I.V. Stalin. În vederea recrutării sale ca informator, se va folosi metoda convingerii, se va sta de vorbă cu el”¹⁰².

Recrutarea sa a avut loc la 11 octombrie 1951, când Pampu și-a luat „angajamentul ca să servesc organele Securității Statului, obținând și dând date informative, cerute și culese de mine. Având în vedere lupta pe care o duce clasa muncitoare din patria mea pentru lichidarea exploatării omului de către om, subsemnatul, ca fost membru al P.C. Francez, de bună voie consimt să colaborez cu organele Securității din RPR”¹⁰³. După semnarea angajamentului, Pampu a scris și o autobiografie, în care a amintit și alte aspecte pe care nu le menționase în documentul întocmit după expulzarea sa.

Într-o „caracterizare asupra informatorului Pampu Aurel”, întocmită la 18 februarie 1955, ofițerul de Securitatea consemna că, „de la data recrutării, am ținut legătura cu susnumitul o perioadă scurtă de timp, deoarece este un element care nu prezintă încredere față de regimul nostru, întrucât din anul 1934 (sic!) și până în 1950 a domiciliat în Franța. De asemenea, el spune că este membru PMR, în schimb nu are situația clară în acest sens. Din aceste cauze, nici nu a putut fi folosit, de altfel foarte greu fiind gășibil (sic!) acasă. Față de cele de mai sus, propunem excluderea din rețeaua informativă”¹⁰⁴.

⁹⁹ Ibidem, f. 211.

¹⁰⁰ Ibidem, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 18.

¹⁰¹ Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 45.

¹⁰² Ibidem, dosar nr. 261.504, f. 108.

¹⁰³ Ibidem, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 3.

¹⁰⁴ Ibidem, ff. 16-17.

În același an, după ce a fost abandonat de către Securitate, Pampu a fost cooptat și de către partid, sarcina fiind una mai complexă. Astfel, în ședința Biroului Politic al CC al PMR din 28 martie 1955, s-a hotărât înființarea „Comitetului Român pentru Repatriere”, după modelul sovietic impus celorlalți sateliți. Scopul declarat al înființării acestei instituții a fost unul dublu, preponderent politic, dar și umanitar, intern și internațional, realizat pentru contracararea acțiunilor anticomuniste ale exilaților, îndeosebi ale celor privind înființarea și organizarea de asociații pentru sprijinirea refugiaților, atragerea acestora în țară prin promisiuni ademenitoare sau măcar provocarea de noi dispute între grupările politice care se înfruntau deschis, oferirea posibilității de repatriere celor care se încadrau în prevederile legislației emise în acest sens și nu se pronunțaseră deschis contra regimului comunist din RPR¹⁰⁵.

Primul pas organizatoric în vederea înființării acestei instituții a fost adoptarea, la 24 iunie 1955, a Decretului Prezidiului MAN al RPR, „pentru înlesnirea repatrierii unor cetățeni și foști cetățeni români și amnistierea celor repatriați”. În acest decret se prevedea amnistierea celor repatriați, cu excepția crimei de omor, dacă aceștia se repatriau până la data de 23 august 1956 (art. 1), obținerea autorizației de reîntoacere în țară de la oricare oficiu diplomatic sau consular al Republicii Populare Române (art. 2), redobândirea pentru cei repatriați care beneficiau de amnistie și a celor care o pierduseră a cetățeniei române din momentul intrării lor în țară (art. 3-4), de prevederile acestui decret urmând să beneficieze și soțul și copiii minori care se reîntorceau în țară (art. 5)¹⁰⁶.

Un al doilea pas organizatoric l-a reprezentat ședința de constituire a „Comitetului Român pentru Repatriere”, eveniment care a fost găzduit la 18 noiembrie 1955 în sala ASIT („Asociația Inginerilor și Tehnicienilor”) din București, având următoarea ordine de zi: 1) constituirea unui comitet pentru repatriere; 2) măsuri pentru organizarea activității comitetului. La propunerea participanților, la ședință a fost ales următorul comitet: președinte: Constantin Agiu; secretar:

¹⁰⁵ Nicolae Videnie, *Capcana Comitetului Român pentru Repatrieri* (sic!) (https://www.memoria.ro/studii/bucuresti_-_irir/studii_irir/capcana_comitetului_roman_pentru_repatrieri/1915 – accesat la 28 martie 2022).

¹⁰⁶ „Glasul Patriei”, organ al Comitetului Român pentru Repatriere, an I, nr. 1, Berlin, 10 decembrie 1955, p. 1 (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr 484.456, vol. 1, f. 223).

Nicolae Popescu-Doreanu; membri: Ștefan Vasile Atanasiu, Sterian Baiulescu, Johannes Franz Burhardt, Alexandru Cismaș, Gheorghe Dreve, Ștefan Heinz, Ioan Iusco, Gheorghe Ivașcu, Aurel Pampu, dr. Ionel Pop, Gheorghe Tătărăscu, Gheorghe și Zikeli Ilse¹⁰⁷. La punctul 2 al ordinii de zi s-au luat o serie de hotărâri legate de activitatea comitetului: întocmirea unui proiect de regulament de funcționare al acestuia și atribuțiile lui, întocmirea unui plan de activitate, editarea unui ziar al comitetului, înființarea unui organ pentru sprijinirea și încadrarea în muncă a celor ce se repatriază și stabilirea unui sediu¹⁰⁸.

Sediul Comitetului Român pentru Repatriere a fost stabilit în Berlin, Pankow Parkstrasse, nr. 9, telefon 48.93.14, pentru care s-a transmis guvernului RDG o scurtă scrisoare de mulțumire¹⁰⁹. Locația aleasă a urmat indicațiile Moscovei, după cum Comitetul Român a urmat modelul sovietic al Comitetului pentru Relații Culturale cu Compatrioții din Străinătate¹¹⁰.

În privința editării unui ziar, acesta a fost conceput și el după modelul publicației sovietice, inclusiv în ceea ce privește titlul, „Golos Rodnii” („Glasul Patriei”), apărută în aprilie 1955. De altfel, și în alte țări aflate sub controlul ideologic al URSS au fost înființate comitete pentru repatriere: în Cehoslovacia, la Praga, care edita revista „Hlas Domoval” („Vocea Patriei”), în Polonia, cu postul de radio „Kraj”, precum și în republicile sovietice: în Estonia, cu revista „Țara Natală”, în Letonia, Lituania și Bielorusia (publicația „Vocea Patriei”) și în Ucraina, unde apărea publicația „Știrile Ucrainei”¹¹¹. Ziarul „Glasul Patriei” era condus de George Ivașcu și se afla sub egida Ministerului Afacerilor Interne¹¹², având redacția și administrația în aceeași locație cu Comitetul Român pentru Repatriere, cu o apariție de 3 ori pe lună, organizând și emisiuni radiofonice „în fiecare duminică, luni,

¹⁰⁷ Ibidem, ff. 223-224.

¹⁰⁸ Ibidem, f. 224.

¹⁰⁹ Ibidem, f. 223.

¹¹⁰ Elena Bondor, *Puterea comunistă și exilul românesc. Secvențe din presa românească dedicată exilului*, în Diana Mărgărit, Ioan Alexandru Tofan (coord.), *Bestiarul puterii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, p. 204.

¹¹¹ Ibidem, pp. 204-205.

¹¹² Nicolae Videnie, *op. cit.*

joi și vineri, orele 22:00-22:30 (ora Europei Centrale) și 23:00-23:30 (ora Bucureștiului)¹¹³.

În primul număr al ziarului, apărut la 10 decembrie 1955, a fost publicat „Apelul Comitetului Român pentru Repatriere” adresat „dragilor compatrioți”, în vederea sensibilizării acestora la ideea repatrierii: „Cine are nevoie de voi acolo? Doar aceia care vor să vă folosească în munca cea mai grea sau în munca cea mai necinstită, în munca în care să vă vîndeți conștiința, să vă trădați patria și familiile voastre. Iar în cazul în care nu veți mai fi buni nici pentru aceasta, veți fi aruncați la gunoi ca o otreapă nefolositoare. De ce să vă lăsați târați în toate acestea? Nu vă sunt oare dragi părinții, frații, copiii și soțiile voastre? Ați uitat de căsuța, de satul în care v-ați născut și ați petrecut anii cei mai frumoși ai tinereții? Nu! Desigur nu! Toate acestea vă sunt dragi și nu le veți uita niciodată! [...] Aveți, așadar, două drumuri: – Unul care duce spre adevărata voastră mamă – Patria – și unde veți găsi căldura și liniștea sufletească. [...] – Celălalt este drumul pribegiei, drumul umilinței și al nesiguranței zilei de mâine, drumul, care, mai devreme sau mai târziu, indiferent de voința voastră, vă va duce să trageți în părinții, soția și copii voștri”¹¹⁴.

Începând cu a doua apariție, propaganda ziarului a început să fie structurată pe patru mari teme, însoțite de fotografii alb-negru: „Cei dragi vă cheamă”, „Vă scriem de acasă” și „Noul chip al Patriei”, temă redenumită ulterior „România în viața internațională”¹¹⁵.

Din ansamblul metodelor de lucru propagandistice ale regimului comunist din RPR nu au lipsit nici întâlnirile comitetului cu grupuri de refugiați, acestea fiind mediatizate pe larg. Un astfel de eveniment a fost popularizat cu prilejul aniversării unui an de apariție a ziarului, moment apreciat ca aducător de „bilanț rodnic”, redacția inserând într-o casetă și opinii ale cititorilor din străinătate, susținători deschiși ai repatrierii¹¹⁶.

În pofida arsenalului propagandistic desfășurat, realitatea era cu totul alta, foarte puțini dintre exilați, în special cei care nu-și găsiseră

¹¹³ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr 484.456, vol. 1, f. 224.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 223.

¹¹⁵ Nicolae Videnie, *op. cit.*

¹¹⁶ *Ibidem*.

un rost pe alte meleaguri, dorind să se repatrieze, ziarul fiind denumit de către cei care aveau opinii potrivnice regimului comunist din RPR „Glasul Trădării”¹¹⁷. De altfel, eșecul acțiunii de repatriere a fost recunoscut chiar de comitet, care, în iunie 1956, a publicat știrea conform căreia termenul de repatriere, care expira la 23 august 1956, a fost prelungit până la 30 decembrie 1958. Totodată, au fost publicate și alte decrete, care prevedeau acordarea de credite pe termen lung, precum ajutoare materiale și diverse înlesniri fiscale¹¹⁸.

Ca o contrapondere a posturilor de radio occidentale, care emiteau în limba română, guvernul a dat dispoziții comitetului de a dubla propaganda scrisă prin emisiuni radiofonice destinate exilaților, dar care, după cum am văzut, puteau fi recepționate și în țară. Publicitatea făcută odată cu fiecare emisiune și apariție a ziarului a fost completată și cu anunțuri și fotografii privind difuzarea unor romane interpretate de Mia Braia (emisiunile din 6 și 7 decembrie 1956 „De ce nu vii?”) și Ioana Radu (20 și 21 decembrie 1956 „Te aștept pe același drum!”), ale căror versuri au fost publicate alături de fotografiile cântărețelor, pentru a întări și mai mult efectul psihologic¹¹⁹.

În ceea ce-l privește pe Aurel Pampu, acesta a fost cooptat în rândul membrilor comitetului, ca urmare a relațiilor pe care și le făcuse în capitala Franței, printre exilații români, trecându-se cu vederea situația neclară cu privire la vechimea sa în PMR¹²⁰. Unul dintre acești exilați, pe care regimul comunist dorea să îl folosească în scop propagandistic, era sculptorul Constantin Brâncuși, pe care Pampu îl vizitase, până la expulzarea sa, „de nenumărate ori”, după cum se exprima „l’ancien assistant de l’Université de Cluj-Roumanie, attaché de recherches au C.N.R.S.”¹²¹.

Acțiunea de seducere a maestrului a început la 24 decembrie 1956, când, la Muzeul de Artă al RPR, s-a deschis o mică „Retrospectivă

¹¹⁷ Ion Rațiu, *România de astăzi. Comunism sau independență*, Editura Expres, București, 1990, p. 122.

¹¹⁸ Nicolae Videnie, *op. cit.*

¹¹⁹ *Ibidem.*

¹²⁰ De altfel, și Gheorghe Tătărescu a fost cooptat din aceleași considerente (Elena Bondor, *op. cit.*, p. 209).

¹²¹ Zenovie Cărlugea, *Brâncuși – în atenția serviciilor secrete*, în „Portal – Măiastra” – nr. 3/2005, p. 22.

Brâncuși”, alcătuită din 13 sculpturi, pretextul expoziției fiind împlinirea de către artist a vârstei de 80 de ani, ceea ce se întâmplase de fapt cu mult înainte, la 21 februarie¹²². Există în „arhiva Brâncuși” o scrisoare pe care Pampu i-a trimis-o sculptorului, la adresa acestuia din Impasse Ronsin, nr. 11, la 25 iunie 1945. După ce îl informa pe artist că însuși rectorul Sorbonei, Gustave Roussy, bătrânul maestru Francis Jourdin și fostul ministru Louis Marin își exprimaseră dorința de a-l vizita, Aurel Pampu preciza că „lumea vă caută și vă admiră opera. Timpul a fost însă prea scurt ca să poată veni toate persoanele acestea prinse de angajamente luate anterior. Și, pe urmă, numărul fixat de Dv. e prea limitat ca să vină toți câți ar dori să vină. Sper ca în curând să le putem da, cu voia Dv., satisfacție la toți. Așteptând cu nerăbdare ziua de a vă revedea (o să vă cer voie prin telefon), semnez rugându-vă să credeți în sentimentele mele de respect și profund devotament. A. Pampu, 12, rue Thouin – Paris (5e)”¹²³.

Cea de-a doua scrisoare expediată de Pampu, existentă în „arhiva Brâncuși”, la data de 30 decembrie 1956, face parte din acțiunea de vârf de măgulire a artistului, mascată prin exprimarea sentimentelor de recunoaștere și prețuire generale din partea poporului și statului român¹²⁴. După ce îl anunța că, la 24 decembrie 1956, se deschisese „la Muzeul de Artă al Republicii o splendidă expoziție C. Brâncuși”, expeditorul își exprima regretul că „nu se văd aici cele mai mărețe creații pe care le-a dat omenirii geniul Dv.”. În continuarea scrisorii adresată lui Brâncuși, se mergea pe cultivarea sentimentelor de dor față de me-leagurile natale, o metodă pe care comitetul o utiliza din plin, Pampu dând asigurări că maestrului nu o să-i lipsească nimic pe parcursul șederii în țară: „Mi s-a spus chiar de către oameni autorizați, că dacă ați vrea să veniți în vizită, acum sau în primăvară, ați fi primit ca un adevărat prinț al artei, ca cel mai mare geniu pe care l-a dat pământul strămoșesc, de la M. Eminescu și G. Enescu încoace. Cred că dacă ați veni, ați putea vizita, chiar și Gorjul Dv. natal, atât de încântător. Gorjul Dv. plin de codrii seculari, de văi splendide, animale săltărețe și cascade de argint. Țara noastră este gata să vă primească ori de câte

¹²² *Ibidem.*

¹²³ *Ibidem.*

¹²⁴ *Ibidem.*

ori ați dori să ne vizitați și să ședeți în orice colț ați dori, săptămâni și luni întregi, cât v-ar pofti inima. Dacă ați vrea, ați putea aduce și câteva din mărețele Dv. opere, măcar pentru timpul expoziției, sau – eventual – dacă vreți să le vindeți Muzeului nostru de artă. Pentru timpul șederii Dv. în țară, sunt sigur că vi s-ar pune la dispoziție o vilă la București sau în orice colț al țării și ați putea să vă bucurați de tot ce vă dorește inima. [...] Vă rog, Scumpe Maestre, să-mi scrieți câteva rânduri în acest sens, dacă vă hotărâți, și voi face demersurile necesare. În pragul acestui an, 1957, vă urez Scumpe Maestre, multă sănătate, dorind din toată inima să vă vedem sănătos pe pământul natal. Cred că pentru poporul nostru, vizita Dv. ar fi o mare sărbătoare. Să ne trăiești, Scumpe Maestre, cel puțin până la 100 de ani, în plină vigoare și putere de creație, așa cum v-am cunoscut eu și soția mea”¹²⁵.

Din păcate pentru Comitetul Român pentru Repatriere, această invitație a fost trimisă destul de tardiv, Constantin Brâncuși decedând la 16 martie 1957.

În 1954, prin mijlocirea lui Mihail Ralea, fostul asistent al Universității din Cluj a fost angajat ca cercetător științific la Academia RPR¹²⁶. Despre perioada petrecută la Academia RPR există o însemnare a cercetătorilor care au întocmit un volum conținând publicațiile periodice românești, în care aceștia specificau că, „la întocmirea acestui volum, început în 1956 și încheiat și definitivat pentru tipar în 1968, au mai lucrat temporar: Mihaela Unteanu-Velescu (august 1956-martie 1959), Stela Trifu (iulie 1960-decembrie 1963) și Aurel Pampu (aprilie-iunie 1956), foști colaboratori ai Secției de Bibliografie și Documentare din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România”¹²⁷.

Aurel Pampu a rămas la Biblioteca Academiei RPR până în 1961, când s-a angajat ca lector la Institutul Pedagogic de trei ani din București, la Catedra de Pedagogie¹²⁸. În 1962 i s-a aprobat plecarea la

¹²⁵ *Ibidem*, pp. 22-23.

¹²⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 18.

¹²⁷ *Publicațiile periodice românești (Ziare, Gazete, Reviste), Tom II, Catalog alfabetic: 1907-1918, Supliment: 1790-1906*, descriere bibliografică de George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, p. 1.

¹²⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 18. Institutul a fost înființat în 1959 și era destinat pregătirii profesorilor care predau la clasele V-VIII (Dan

Paris pentru a face demersurile necesare în vederea susținerii tezei de doctorat¹²⁹, dar, ca urmare a faptului că fondurile materiale de care dispunea erau puține, a trebuit să-și scurteze șederea¹³⁰.

Activitatea sa în cadrul institutului a trezit atenția Securității, care, la sfârșitul anului 1965, i-a deschis un dosar de verificare informativă. Într-un referat adresat Comitetului de Partid al Centrului Universitar București, Securitatea semnala că Pampu, „din luna august 1965, are o atitudine negativă prin comentarii injurioase la adresa organizării unor institute de învățământ (Institutul Pedagogic, Institutul de Sociologie) și a unor asociații similare institutelor sus-menționate”. Securitatea semnala, de asemenea, și faptul că „își manifestă dezacordul și nemulțumirea față de aprecierea ce i se face după întoarcerea sa în țară, în 1962, din Franța, considerându-se în permanență neîndreptățit, în special pentru faptul că nu i se aprobă plecarea din nou la Paris pentru a-și putea susține teza de doctorat. Cu această ocazie, și-a dovedit ostilitatea față de statul nostru, prin hotărârea sa de a refuza să-și publice lucrările în țară”¹³¹.

Alături de Aurel Pampu, Securitatea îl mai includea și pe fratele său, Liviu, care, „de asemenea, are o atitudine dușmănoasă, suferind mai multe condamnări pentru injurii, denunțuri și manifestări negative contra statului și conducătorilor de stat”¹³².

La 1 iunie 1966, sursa „Onea” informa că „Pampu Aurel, conferențiar la Catedra de Pedagogie, nu a putut face față cu succes sarcinilor didactice. Cursul de psihologie pe care l-a predat anii trecuți a fost de slab nivel didactic. Nu reușea să stăpânească studenții, care se manifestau zgomotos și irreverențios, atât la adresa profesorului, cât și la nivelul cursului. Faptul acesta a determinat să nu i se mai încredințeze predarea. În prezent, Pampu Aurel este încadrat numai cu normă științifică”.

Constantin Rădulescu, *Învățământul românesc 1948-1989 – între derivă și recuperare instituțional-funcțională*, în „Calitatea vieții”, XVII, nr. 3-4, 2006, p. 310).

¹²⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 9.

¹³⁰ Ibidem, vol. 3, f. 7.

¹³¹ Ibidem, f. 9.

¹³² Ibidem, f. 10.

În continuare, sursa se referea și la demersurile pe care Pampu urma să le facă pentru a se reîntoarce la Paris și a-și recupera, astfel, cele două manuscrise pe care fusese nevoit să le abandoneze, ca urmare a expulzării sale și care, din informațiile pe care le deținea, obținuseră un premiu acordat de comunitatea științifică franceză: „Din discuțiile pe care le are cu celelalte cadre didactice, se poate trage concluzia că are unele idei fixe. [...] Susține stăruitor că, dacă i s-ar permite să se ducă în Franța, problema lucrării ar fi reactivată, ar beneficia de premiu, care ar putea fi utilizat pentru tipărirea lucrării. În felul acesta, și-ar putea susține și teza de doctorat. Se plânge mereu că nu este înțeles și nici apreciat, că nu i se permite să plece în Franța și se exprima că, întrucât a epuizat toate mijloacele folosite la Minister pentru a obține această aprobare, este hotărât să ceară audiență la tov. Ceaușescu, pentru a i se face dreptate”¹³³.

La 26 octombrie 1966, sursa „Onea” revenea cu alte precizări privind soarta celor două manuscrise, subliniind faptul că „evenimentele survenite în Franța în timpul războiului au împiedicat premiarea, iar Pampu s-a întors în țară fără să-și poată publica lucrarea”. Sursa se arăta sceptică în privința valorii acestor lucrări, deoarece „nici unul dintre referenți (profesori francezi) nu mai sunt în viață” și „nici un cadru didactic de specialitate nu cunoaște lucrarea de care vorbește Pampu”. De asemenea, Pampu nu se bucura de susținere nici în cadrul catedrei, deoarece „cadrele didactice de specialitate sunt în general sceptice în privința valorii lucrărilor lui științifice, aproape nimeni nu le cunoaște”¹³⁴.

Pusă în fața acestor date, Securitatea opina că, la manifestările dușmănoase, se puteau adăuga și „tendințele de evaziune din țară”¹³⁵. Suspecte erau, însă, și opiniile lui Pampu privind educația sexuală de care beneficia tânăra generație, mai ales că, prin Decretul Consiliului de Stat nr. 770 din 1 octombrie 1966, se puseseră bazele campaniei pronataliste, care s-a tradus prin amestecul puterii comuniste în intimitatea propriilor cetățeni¹³⁶. Astfel, Securitatea era informată de sursa

¹³³ Ibidem, f. 40.

¹³⁴ Ibidem, ff. 38-39.

¹³⁵ Ibidem, f. 39.

¹³⁶ Mioara Anton, „Ceaușescu și poporul”: scrisori către „iubitul conducător” (1965-1989), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 68.

„Onea”, la 18 aprilie 1967, că, „din discuțiile avute, se constată că Pampu continuă să fie preocupat de problema sexuală a tineretului și caută mereu soluții, pe care dorește să le propună organelor de stat. A arătat că, în ultimul timp, în Suedia și Norvegia, există, de asemenea, o problemă sexuală acută. Din această cauză, în aceste țări, 60% din nașteri sunt extraconjugale. Copiii fetelor nemăritate sunt luați de stat și crescuți în case și instituții special înființate pentru acest scop. Pampu pretinde că această măsură a fost inițiată în regiunile de sud ale Franței”¹³⁷. Sursa „Onea” mai informa și că „Pampu, la ultima conversație, din 10 aprilie 1967, a vorbit de un colaborator din Timișoara, prof. Oancea, pe care îl consideră primul inițiator al geneticii umane la noi în țară. Se pare că, în prezent, lucrează împreună la redactarea unui material”¹³⁸.

Correspondența lui Pampu cu profesorul Oancea-Ursu a cuprins două studii, pe care i le-a trimis, în februarie și iunie 1967, Securitatea reușind să intre în posesia lor¹³⁹. Unul dintre studii se referea la *Unele probleme matrimoniale ale generației tinere*, în care Pampu considera căsătoria și corolarul ei, iubirea, ca fiind problema de bază a vieții. Nici unul din scriitorii burghezi sau progresiști ori din cadrul teoreticienilor marxismului nu a reușit, considera Pampu, „să descifreze hieroglifele cauzale ale infidelităților conjugale, ale cascadei divorțurilor, ale nevrozelor cauzate de continențele impuse tineretului de societate, precum și a mizeriei sexuale a tineretului în general”¹⁴⁰. Dacă majoritatea nevrozelor și a bolilor psihice se născuseră „în viciile căsătoriei burgheze, bazată nu pe iubire, ci pe contracte de închiriere și de vânzare”¹⁴¹, regimul comunist fiind cel în care familia tindea spre

¹³⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 28.

¹³⁸ Ibidem. Este vorba despre profesorul Gheorghe Oancea-Ursu (1905-1975), precursor român al geneticii și psihologiei gemelare, absolvent al Facultății de Filosofie, specializarea Psihologie, al Universității din Cluj. Teza sa de doctorat, *Ereditatea inteligenței în lumina cercetărilor asupra gemenilor*, îl va consacra ca o autoritate în acest domeniu. Din 1949, a lucrat la Universitatea din Timișoara ca lector, ulterior conferențiar și conferențiar consultant la catedra de Pedagogie-Psihologie. Pentru detalii, a se vedea Romeo Poenaru, *Dr. Gheorghe Oancea-Ursu, precursor român al geneticii și psihologiei gemelare*, în „Psihologia”, anul V, nr. 6 (28), noiembrie-decembrie 1995, Societatea Știință & Tehnică S.A., pp. 14-15.

¹³⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 133.

¹⁴⁰ Ibidem, f. 73.

¹⁴¹ Ibidem, p. 75.

o „purificare având la bază adevărata iubire”¹⁴², Pampu era nevoit să constate că cele două probleme, avalanșa divorțurilor și a avorturilor, erau „la fel de îngrijorătoare în ambele orânduiri”¹⁴³. Cauza existenței acestor două fenomene ținea, în concepția psihologului român, de inexistența unei educații sexuale, precum și de faptul că problemele sexuale ale tinerei generații nu erau discutate între părinți și copiii lor. „Cum să oprim avalanșa divorțurilor, când nici un tânăr, sau aproape nici unul, nu este învățat de niște părinți virtuozii să scoată cele mai divine melodii dintr-o fecioară Stradivarius”¹⁴⁴, exclama Pampu.

Pentru ca „luna de miere să dureze o viață întreagă”, mai ales ținând cont de faptul că, „la femeie, a cărei iubire își are sediul nu local, cum este cazul mai mult sau mai puțin la bărbat, ci într-o stare generală a corpului și a minții, decepția își face apariția la primele începuturi”¹⁴⁵, Pampu aducea în discuție soluția facilă a reînființării bordelurilor, care intra, însă, în conflict cu morala proletară. O altă soluție ar fi fost creșterea vârstei pentru încheierea unei căsătorii, după o maturizare completă, atât fiziologică, cât mai ales psihologică. Statul trebuia, de asemenea, să încurajeze tinerii să încheie căsătorii după „înclinațiile lor naturale, adică fără alte considerente de ordin pecuniar, profesional sau locativ”¹⁴⁶. Există aici o aparentă contradicție în ideile lui Pampu, deoarece întemeierea unei familii ține și de existența acestor considerente, dar psihologul român avea în vedere amestecul statului în viața cetățenilor, inclusiv în cadrul instituției căsătoriei. Pampu aprecia și că „sărăcia tinerilor de ambele sexe, lipsa minimului de confort și de mijloace locative, viciază sau, mai bine zis, mențin viciile mariajului, ale iubirii și ale vieții sexuale în general”¹⁴⁷. În consecință, Pampu pleda pentru redescoperirea educației sexuale, pentru faptul că manualele de psihologie, copiate în proporție de 90% după cele sovietice, să conțină „capitole serioase despre pubertate, adolescență, sexualitate”¹⁴⁸.

¹⁴² Ibidem, p. 78.

¹⁴³ Ibidem.

¹⁴⁴ Ibidem, f. 79.

¹⁴⁵ Ibidem, f. 81.

¹⁴⁶ Ibidem, f. 82.

¹⁴⁷ Ibidem, f. 80.

¹⁴⁸ Ibidem, f. 81.

Venise timpul, considera Pampu, ca acest capitol important al educației marxiste, educația sexuală, să nu mai fie trecută în mod ipocrit sub tăcere¹⁴⁹.

Prin promovarea acestor opinii, Pampu poate fi considerat ca un adept al concepției freudiene despre sexualitate, psihologul român audiindu-l pe Sigmund Freud la specializarea efectuată la Viena¹⁵⁰. În generațiile anterioare se încetățenise ideea că, dacă viața sexuală a unui individ nu era chiar așa cum dorise acesta, eșecul putea fi trecut cu vederea, ca fiind doar una dintre multele dezamăgiri mărunte ale vieții. La începutul secolului XX, pe măsură ce un număr tot mai mare de comentatori susțineau că orice persoană normală trebuie să cunoască fericirea senzuală, căutarea satisfacției sexuale a căpătat o importanță fără precedent, existând chiar un instinct erotic de a conserva și unifica, în antiteză cu impulsul uman peren „de a distruge și ucide”¹⁵¹. După cum afirma Freud, „iubirea sexuală este, fără îndoială, unul din cele mai importante lucruri în viață, iar uniunea dintre satisfacția mentală și cea corporală în bucuria dragostei, este unul din momentele sale culminante. Cu excepția câtorva fanatici ciudați, toată lumea cunoaște acest lucru și își organizează viața în consecință, numai știința este prea delicată pentru a-l admite”¹⁵². Influența concepțiilor freudiene a început, astfel, să capete o tot mai mare însemnătate. De pildă, noua profesie apărută în anii '20, cea a consilierilor maritali, considera că punerea accentului pe găsirea în

¹⁴⁹ Ibidem, f. 83.

¹⁵⁰ Ibidem, f. 74. Și Lev Troțki, în perioada petrecută la Viena, a fost atras de psihanaliza lui Freud, afirmând într-o scrisoare adresată fiziologului Ivan Pavlov, în 1924, că „sublimarea energiei sexuale, care se situează la baza învățăturii freudiene, este o construcție a reflexelor condiționate sexual” (Dmitri Volkogonov, *Troțki: eternul radical*, Editura Lider, București, 1999, p. 74). Așa cum a mărturisit Troțki mai târziu, pasiunea pentru psihanaliză i-a fost insuflată de politicianul bolșevic Adolf Abramovici Joffe, care îl frecventa pe Alfred Adler (Lev Troțki, *Viața mea: autobiografie*, Meteor Publishing, București, 2015, p. 194).

¹⁵¹ Niall Ferguson, *op. cit.*, p. 498.

¹⁵² Angus McLaren, *Sexualitatea secolului XX. O istorie*, Editura Trei, București, 2002, p. 148.

căsătorie a mulțumirii emoționale și sexuale ar face să scadă treptat rata divorțurilor¹⁵³.

Fie pentru că încă mai credea în justetea cauzei, sau din prevedere, Pampu își încheia reflecțiile cu considerația că problemele semnalate de el preocupau și „organele noastre de partid și de stat”, având credința că „acolo unde partidul și statul nostru, prin vocea îndrăzneată a tovarășului Nicolae Ceaușescu a știut să aducă schimbări atât de radicale, tot partidul și statul nostru va ști să transforme radical realitatea”¹⁵⁴. Dar problemele pe care Pampu le semnalase nu intrau în sfera de interes a puterii comuniste, iar opiniile sale nu erau, de altfel, singulare în epocă. Într-o notă din 18 noiembrie 1966, Securitatea arăta că cea mai mare parte a populației considera că prevederile decretului antiavort erau „exagerate în raport cu condițiile materiale de care dispune majoritatea populației din țara noastră”. În acest sens, era citată opinia academicianului Ștefan Milcu, care aprecia că „legea cu privire la interzicerea întreruperii sarcinii va avea un caracter represiv, atâta timp cât nu va fi însoțită de măsuri de încurajare a familiei prin sporirea veniturilor”.

În același timp, Securitatea se arăta preocupată și de reacția studenților, care „au comentat decretul prin prisma imposibilității de a avea o viață sexuală normală, atâta timp cât nu-și pot permite contractarea unor căsătorii în timpul efectuării studiilor, având în vedere că, în afara căsătoriilor, nici o femeie nu va accepta astfel de relații. În consecință, ei presupun că aplicarea decretului va duce la înmulțirea cazurilor de inversiuni sexuale și la căsătorii formale, lipsite de afecțiune”.

Despre imposibilitatea ca tinerii să aibă o viață sexuală normală în condițiile decretului antiavort se pronunțau și unele cadre medicale. În opinia acestora, legea neglija problema tineretului, „mai ales a băieților, care vor recurge la practici sexuale anormale cu grave consecințe asupra sănătății lor”, considerând, în același timp, că „astfel de măsuri ar trebui luate în paralel cu dotarea farmaciilor cu mijloace anticoncepționale și cu organizarea prostituției, ceea ce este de neîmpăcat cu morala proletară”. Era citată, de asemenea, opinia doctorului Emilian Stoica, de la Spitalul „Dr. Cantacuzino” din București, o previziune deosebit de exactă a ceea ce avea să se întâmple ulterior: „conducătorii care au

¹⁵³ Cornelia Rada, *Repere antropologice ale familiei în contextul sănătății sexual-reproductive*, Editura Academiei Române, București, 2009, p. 252.

¹⁵⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 84.

impus aceste măsuri vor fi responsabilii morali ai tuturor nenorocirilor care se vor înregistra în viitorii ani ca urmare a decretului în vigoare¹⁵⁵.

Concepția regimului comunist asupra familiei se definea drept politică demografică sau politici privind populația și nu politici familiale, deoarece nu vizau propriu-zis familia, ci doar creșterea natalității, problemele sexualității și autonomiei femeilor nefăcând obiectul preocupărilor autorităților de-a lungul întregii perioade comuniste¹⁵⁶.

Un alt studiu trimis profesorului Oancea-Ursu și intrat în atenția Securității a fost cel referitor la *Câteva informații despre învățământul muzical în diferite țări*. Securitatea era la curent cu concepția lui Pampu despre „cultivarea aptitudinilor și talentelor artistice ale elevilor”, acesta afirmând, în ședința de catedră din 16 martie 1967, că „radioul și televiziunea nu reușesc să aducă o contribuție pozitivă la educarea artistică a copiilor și tineretului poporului nostru, deoarece nu folosesc un personal pregătit, mai ales până acum câțiva ani în aceste instituții”¹⁵⁷.

Studiul debuta cu o situație alarmantă, pe care Pampu o semnala cu privire la educația muzicală a tinerei generații. Pornind de la experiența Franței, pe care o cunoștea foarte bine, specialiștii francezi referindu-se la „marea mizerie a educației muzicale”, Pampu afirma că, „la intrarea lor în liceu, elevii nu posedă nici o noțiune de educație muzicală. [...] Educația muzicală ar trebui să înceapă în clasa I primară și nu în clasa I de liceu”. Există, însă, și o discrepantă între cunoștințele unei mici „elite de copii (ale minoritarilor mai ales), care, fiind economicește mai favorizați, învață muzică instrumentală în familie, și masa imensă a populației școlare. Problema omogeneității învățământului muzical este o mare problemă a învățământului muzical în general. Pentru că cei dintâi se plictisesc în marea masă a necunoscătorilor”.

¹⁵⁵ Ibidem, fond Documentar, dosar nr. 13.339, vol. 3, ff. 168-180. Textul integral al Notei 210 A a fost publicat în Liviu Marius Bejenaru, Raluca Nicoleta Spiridon (editori), *Politică și demografie în România comunistă, 1966-1989*, Editura Eikon, București, 2017, pp. 142-157.

¹⁵⁶ Susan Gal, Gail Kligman, *Politicile de gen în perioada postsocialistă: un eseu istoric comparativ*, Polirom, Iași, 2003, p. 78.

¹⁵⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 29.

Cu toare că, la noi în țară, „școlile de arte ajung, de bine de rău, să suplinească în oarecare măsură lipsurile”, Pampu constata că o educație muzicală generală nu era posibilă, deoarece „numărul orelor de muzică era pretutindeni atât de redus (pe lângă un mare număr de clase supraîncărcate), încât profesorii n-au ajuns nici măcar să-și cunoască elevii”, în timp ce „cultura muzicală prin radio și televiziune a devenit un divertisment, în loc să fie un program de educație muzicală a tineretului și maselor, planificată în modul cel mai înțelept de către mari cunoscători ai psihologiei vârstelor și ai muzicii în același timp”¹⁵⁸.

Referindu-se la importanța pe care educația muzicală ar trebui să o aibe în formarea unui tineret studios, Pampu considera că „notele muzicale sunt literalmente disprețuite («bune ca să strici media elevului din cauza muzicii»), iar părinții, în imensa lor majoritate, nici nu vor să audă de profesia de «lăutar», ei vorbesc numai despre «materiile principale» ale elevului, socotind că muzica și artele, în general, sunt un lux de prisos. Copilul dotat la muzică nu este apreciat. Nici Goethe, nici Shakespeare, nici Eminescu nu sunt apreciați de părinți și copii, dar Mozart, Bethoven și Schubert nici atât”¹⁵⁹. În continuare, Pampu se pronunța pentru cultivarea aptitudinilor artistice și științifice ale tinerei generații în contextul apariției revoluției științifico-tehnice, care, în concepția PCR, avea să ducă la „eliberarea crescândă de munca fizică și de subordonarea față de mașină”, modificându-se astfel „structura forței de muncă ocupată în producție”, producându-se astfel „importante mutații în structura socială a clasei muncitoare, în conștiința acesteia, în compoziția profesională a

¹⁵⁸ Ibidem, f. 65.

¹⁵⁹ Ibidem, f. 66. Această atitudine refractară a părinților față de calitățile artistice ale copiilor poate fi întâlnită în toate epocile istorice. În Imperiul țarist, de pildă, oamenii în vârstă puneau mare preț pe etica serviciului în slujba statului, inaugurată de Petru cel Mare, respingând preocupările artistice ale tinerei generații, care puteau aduce atingere rangului, ierarhiei, ordinii și acceptării regulilor tradiționale. Astfel, Pușkin a fost unul din primii nobili care au ocolit serviciul civil și au făcut din scris o „profesie”, decizia sa fiind considerată o abatere. Și muzica a fost privită ca o profesie nepotrivită pentru un nobil, drept exemplu în acest sens putându-se cita cazul compozitorului Nikolai Rimski-Korsatov, care a fost silit să intre în serviciul naval de către părinții săi, care îi considerau harul o „năzbâtie”, iar Ceaikovski a urmat Școala de Jurisprudență, după absolvirea căreia familia lui se aștepta să intre în serviciul civil și să-și lase deoparte pasiunea copilărească pentru muzică (Orlando Figes, *Dansul Natașei: o istorie culturală a Rusiei*, Polirom, Iași, 2018, p. 84.).

claselor sociale în general”¹⁶⁰: „Ce va deveni tineretul din țara noastră peste 33 de ani (adică în anul 2000) când – din cauza mașinismului, a automatizărilor vertiginoase și a ciberneticii – clasa muncitoare va munci numai 3-4 zile pe săptămână, 8-9 luni pe an și câte 3-4 ore pe zi? Va înnebuni după fotbal, se va da în vânt după isprăvi huliganice și va apuca drumul cârcimilor? Sau îl vom îndrepta cuminte, încă de acum, spre pictură, literatură, sporturi bine echilibrate, spre muzică și spre diferite forme de cercetare științifică! Este nevoie, deci, de un efort conjugat al economiștilor, psihologilor, pedagogilor, sociologilor și oamenilor politici din țara noastră, să rezolvăm aceste mari probleme ale sociologiei culturii și anume nu într-o formă mioapă, până la vârful nasului, ci în marea perspectivă a timpului. Trebuie să năzuim spre un adevărat umanism, așa cum dictează marile imperative ale comunismului, în loc să ne lăsăm dominați de viziunea unei lumi capitaliste, care, din cauza mirajului ascensiunii sale materiale, se dezumanizează vertiginos”¹⁶¹.

Ca și în cazul opiniilor despre educația sexuală, și cele referitoare la cultivarea calităților artistice ale tineretului nu puteau fi introduse în România comunistă. Deși Legea învățământului secundar din 1968 acorda un loc important culturii generale, cea din 1978 avea ca scop crearea unei „culturi a clasei muncitoare”, care era, de fapt, o formă de cultură politizată¹⁶². În ceea ce privește principiile umanismului comunist proclamate de PCR, de a „pune în centrul atenției omul, cu nevoile sale materiale și spirituale, ca scop suprem, ca măsură și criteriu al tuturor valorilor”¹⁶³, acestea nu aveau cum să se realizeze într-un regim care vedea în suprimarea libertăților individuale calea prin care se putea ajunge la dezvoltarea personalității umane.

La 1 august 1967, Securitatea i-a deschis lui Aurel Pampu un dosar de urmărire informativă. Motivele deschiderii dosarului erau următoarele: „Pampu Aurel se manifestă ostil față de statul nostru, deoarece nu i se aprobă plecarea la Paris pentru a-și susține teza de doctorat. Datorită acestei situații, el refuză să-și publice anumite lucrări în țară.

¹⁶⁰ *Dicționar politic*, Editura Politică, București, 1975. p. 521.

¹⁶¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, ff. 66-67.

¹⁶² Șerban Orescu, *Ceaușismul. România între anii 1965 și 1989*, Editura Albatros, București, 2006, p. 117.

¹⁶³ *Dicționar politic...*, p. 604.

Se exprimă că în presa noastră se ocolește adevărul în legătură cu realitățile existente în țară, iar conducerea statului nu ține seama de adevăr, nu vede greșelile făcute până în prezent în educarea tinerei generații. Materialele pe care le-a trimis spre a fi publicate la diferite ziare și reviste din țară, care nu au apărut, consideră că ar fi fost bine să le trimită în străinătate, unde îi erau cerute. Întreține relații cu foști prieteni de ai săi din Franța, de origine română, rămași înainte de 23 August 1944¹⁶⁴.

O notă informativă a fost redactată la 24 noiembrie 1967, de către sursa „Onea”, care primise sarcina „de a stabili preocupările numitului Pampu Aurel, relațiile pe care le întreține, intențiile de viitor, comentariile cu caracter politic pe care le poartă”, în care se semnală că „Pampu Aurel se ridică cu vehemență contra învățătorilor, a căror pregătire este mai mult decât mediocră și care, fără să aibă merite personale, s-au ridicat în funcții importante în Ministerul Învățământului.

Consideră că multe din neajunsurile învățământului sunt datorită (sic!) prezenței acestor oameni în posturi de răspundere.

În altă ordine de idei, Pampu a discutat și problema înlăturării unor istorici de valoare, de exemplu Lapedatu, care a fost mult timp închis și pe care l-a cunoscut personal¹⁶⁵. Consideră că îndepărtarea unor istorici valoroși, bine orientați în problema Ardealului, este greu resimțită astăzi. La această îndepărtare a contribuit profesorul Roller din Comitetul Central, care s-a erijat în mare istoric român și care a încercat să răstălmăcească întreaga noastră istorie.

Lipsa acestor istorici se resimte astăzi când, în Ungaria, un grup de 80 de istorici, dintre cei mai valoroși, caută argumente pentru a redeschide problema Ardealului”.

¹⁶⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 209.

¹⁶⁵ Este vorba despre istoricul Alexandru Lapedatu, fost ministru al Cultelor și Artelor în aproape toate guvernele liberale interbelice și președinte al Academiei Române. A fost arestat în noaptea de 5/6 mai 1950 de către o echipă a DGSP, condusă de lt. maj. Petrahe Cristian. Regimul dur de detenție de la Sighet l-a afectat foarte mult pe istoric, aflat la o vârstă înaintată (74 de ani). Fiind bolnav de stomac și având crize puternice, care s-au accentuat în temniță, în condițiile în care primele luni au fost descrise de supraviețuitori ca fiind infernale, și nemaiputând suporta durerile, după o tentativă eșuată, în noaptea de 1/2 iulie 1950, Lapedatu s-a sinucis prin spânzurare, în ziua de Sf. Alexandru, la 30 august 1956 (Liviu Pleșa, *Istoriografia clujeană sub supravegherea Securității: 1945-1965*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, pp. 89-90).

În concluzie, sursa „Onea” era de părere că, „în general, din întreaga atitudine a lui Pampu Aurel nu reiese că ar avea atitudini dușmănoase. L-am putea situa în rândul intelectualilor progresiști cu o veche activitate comunistă, care nu se ridică în contra directivelor partidului, ci în contra unor metode greșite de aplicare, datorită, în special, oamenilor nepregătiți care ocupă anumite funcții de răspundere”¹⁶⁶.

Tot sursa „Onea”, într-o notă anterioară, din 1 noiembrie 1967, informa că, „vorbind de călătoria lui în străinătate, Pampu subliniază mereu că nu are intenția să rămână acolo și argumentează că o asemenea expectativă nu intră în preocupările sale”¹⁶⁷.

Ca urmare a faptului că din supravegherea informativă nu reieșea că Pampu desfășura o activitate ostilă, dosarul a trenat și, în cele din urmă, la 5 martie 1971, psihologul român „a fost luat în evidența dosarului de problemă 312”¹⁶⁸. Într-o notă informativă redactată la 9 martie 1971, sursa „Mihai”, care îl cunoștea bine, deoarece domiciliau de 15 ani în același imobil, semnala că „Pampu Aurel este o fire extrem de curioasă și solitară. De o inteligență medie, însă de o cultură generală destul de bună.

Este tot timpul în conflict acut cu toți vecinii și este o fire deosebit de irascibilă, fiind aproape tot timpul nemulțumit, fiind ceea ce se numește un «revoltat».

Din punct de vedere politic, are ferme convingeri comuniste, însă nu de disciplină socialistă actuală, ci este ceea ce se numește în limbajul curent «revoluționar permanent».

Fiind tot timpul nemulțumit, este genul de om care face tot timpul memorii, cereri, intervenții și crede tot timpul că este nedreptățit față de meritele și convingerile sale politice.

Există oameni în bloc sau oameni care l-au cunoscut mai îndeaproape, care pretind că are chiar ceva anormal în constituția sa psihică, ceea ce personal nu cred”¹⁶⁹.

În cele din urmă, la 26 iunie 1975, Securitatea constata că, „din măsurile întreprinse, nu a rezultat ca Pampu Aurel să desfășoare

¹⁶⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 25.

¹⁶⁷ Ibidem, f. 27.

¹⁶⁸ Ibidem, vol. 3, f. 16.

¹⁶⁹ Ibidem, f. 7.

activitate dușmănoasă împotriva R.S. România. Este caracterizat ca un element nervos, irascibil, capricios și zgârcit, din această cauză soția și fiica l-au părăsit. În prezent domiciliază singur¹⁷⁰.

În aceeași notă din 26 iunie 1975, Securitatea se pronunța pentru „scoaterea din evidența dosarului de problemă a numitului Pampu Aurel, clasarea materialului la Centrul de Informatică și Documentare cu menținerea sus-numitului în evidența generală”¹⁷¹.

Referindu-ne la situația politică și științifică a lui Aurel Pampu după expulzarea sa din Franța, trebuie să avem în vedere câteva elemente.

În primul rând, în analiza situației sale politice, deosebit de importantă este cultura politică existentă la nivelul elitei comuniste din România cu care Pampu s-a confruntat după reîntoarcerea în RPR. Cultura politică a elitei se referă la setul de poziții informale adaptative, comportamentale și de atitudini care apar ca răspuns și consecință la experiențele de formare de identitate a elitei. Ca exemple de diferențiere între două culturi politice distincte pot fi citate experiența conspirativă și din închisoare a comuniștilor români și experiențele comuniștilor iugoslavi și chinezi centrate pe războiul de gherilă și ale Marșului Lung¹⁷².

Prelungirea acestor practici conspirative provenite din perioada ilegalității în activitatea de conducere a societății a format la nivelul liderilor, dar și a comuniștilor de nivel inferior, o adevărată psihoză în controlarea mijloacelor de comunicare în interiorul partidului. Ca atare, s-a generalizat o stare de suspiciune și neîncredere în care au intrat nu numai comuniștii români, dar și alți tovarăși de idei, care simpatizaseră cu ideile comuniste, iar acum doreau să se stabilească în țară, așa cum a fost cazul inginerului Gabriel Brola, discipol al lui Traian Vuia și membru al FNR, care, fiind bănuț de către Securitate că lucra pentru serviciile de informații franceze, nu a primit aprobarea

¹⁷⁰ Ibidem, f. 16.

¹⁷¹ Ibidem.

¹⁷² Ken Jowitt, *Noua dezordine mondială: extincția leninistă*, Curtea Veche Publishing, București, 2012, pp. 77-78. O altă cultură politică de tip gherilă a fost cea a comuniștilor nord-coreeni, rezultată din lupta de eliberare de sub stăpânirea japoneză, în jurul căreia avea să fie conceput viitorul stat (Philippe Pons, *Coreea de Nord: un stat-gherilă în transformare*, Corint Istorie, București, 2021, pp. 36-38).

pentru repatriere¹⁷³, sau, ca în cazul lui Pampu, care era considerat suspect, ca urmare a perioadei petrecute în Franța și a situației neclare din Partid.

Interesele personale, rivalitățile, ranciunile și ambițiile nu erau străine de această atitudine de suspiciune¹⁷⁴, dar motivațiile erau, înainte de toate, de ordin politic, derivând din mentalitatea bolșevică. Astfel, în cadrul conducerii bolșevice a existat o diviziune fundamentală între cei care petrecuseră anii de război în străinătate și cei care trăiseră în Rusia. Exilații (așa cum a fost cazul cu Troțki, Lunacearski, Buharin și Kolontai) aveau tendința să fie mai internaționali și mai cosmopoliți în modul de a privi lucrurile, fiind cu toții conștienți de relativa înapoiere a Rusiei. Spre deosebire de aceștia, cei care petrecuseră anii de război în Rusia (așa cum a fost cazul lui Stalin și Dzerjinski) tindeau să adopte o perspectivă mai limitată, ca urmare a faptului că mulți nu proveneau din mediul intelectual și puțini cunoșteau câte ceva despre Europa, despre cultura sau limbile ei. După februarie 1917, confruntarea dintre bolșevicii din Rusia și cei întorși din exil („nativiștii” nu l-au inclus în rândul „cosmopoliților” și pe Lenin) a constituit sursa conflictelor ideologice din partid, care au avut loc în anii 1920, între „socialismul într-o singură țară” și „revoluția mondială”. Nu întâmplător, toți aliații principali ai lui Stalin din perioada ascensiunii lui la putere (Molotov, Kaganovici, Kalinin, Kirov, Kuibîșev și Ordjonikidze) trăiseră în anii războiului în Rusia, iar majoritatea victimelor lui din partid (Troțki, Buharin, Zinoviev, Antonov-Ovsenko) trăiseră în străinătate¹⁷⁵.

Această neîncredere în „cosmopoliți” o întâlnim și în cazul comuniștilor români, la care cheia puterii personale a constituit-o grupul de la închisoarea din Caransebeș. În cazul lui Aurel Pampu, care pe linie politică nu a îndeplinit decât funcția de membru al Comitetului Național pentru Repatriere, din motive conjuncturale, deși activitatea

¹⁷³ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3.819, vol. 1, f. 46. Un alt caz a fost cel al lui Theodor Himson, membru al PCF, care s-a repatriat în 1949, dar care, din cauza suspiciunii cu care era privit, a părăsit în cele din urmă teritoriul RPR (Ion Calafeteanu, *op. cit.*, pp. 38-44).

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 32.

¹⁷⁵ Orlando Figes, *Revoluția rusă, 1891-1924: tragedia unui popor*, Polirom, Iași, 2016, pp. 288-289. O excepție a fost Lev Kamenev, care a trăit în Rusia.

sa politică din Franța putea să-l propulseze pe scena politică din RPR, există un „referat de cadre”, întocmit la 13 august 1963, de către Institutul Pedagogic de trei ani, București, Serviciul Personal în care se consemna că, „din funcția de cercetător, este apreciat ca fiind bine pregătit profesional. Ca lipsuri, [...] este o fire egoistă, individualistă. Îi place să se autoevidențieze. Își menține mentalitatea intelectualului de tip vechi”¹⁷⁶.

Modul în care era privit de către organele de partid și de către Securitate s-a menținut, chiar dacă a suferit unele nuanțări, și după moartea lui Gheorghiu-Dej. Noul secretar general a pus accentul pe conceptul de revoluționar de profesie, care trebuia să „fie gata să îndeplinească orice însărcinare din partea partidului”¹⁷⁷. Ori, chiar dacă din punct de vedere politic nu era semnalat cu atitudini dușmănoase la adresa partidului, firea sa de „revoltat”, de „revoluționar permanent” și de „critic la adresa unor stări de lucruri din diferite domenii de activitate” nu-l făceau eligibil într-o funcție politică, mai mult, ca urmare a firii sale dificile, în anul 1971 a fost luat în evidența organelor de Securitate ca suspect de spionaj. Chiar și într-un moment aniversar, nu a fost invitat să scrie în volumul *Români în Rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial (Amintiri)*, apărut la Editura Politică, în 1969, deși referirile la activitatea sa erau laudative, poate și pentru faptul că, astfel, ar fi apărut o ierarhie a meritelor, oarecum diferită de cea consemnată de partid¹⁷⁸.

Nici în cazul activității sale științifice lucrurile nu au stat prea bine. Deși a studiat foarte mult în Franța, împrejurările politice l-au împiedicat să-și susțină teza de doctorat, iar, ca urmare a expulzării sale intempestive, și cele două manuscrise pe care le redactase au rămas la Paris. Fiind în imposibilitate de a se reîntoarce la Cluj, la Laboratorul în care își făcuse pregătirea științifică, ca urmare a perioadei îndelungate petrecute în Franța și a decesului în 1948 a

¹⁷⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 1, f. 18.

¹⁷⁷ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Polirom, Iași, 2003, p. 159.

¹⁷⁸ Un exemplu în acest sens a fost și Cristina Luca-Boico, membră a Rezistenței franceze, dar care nu a fost invitată de foștii maquisarzi să scrie în volumul colectiv (Vladimir Tismăneanu, *Despre antifascism și anticomunism ca pasiuni politice. În amintirea Cristinei Luca-Boico*, în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană”, serie nouă, vol. VI, 2007, pp. 237-238).

profesorului Vladimir Ghidionescu¹⁷⁹, Pampu s-a stabilit în București, primii zece ani desfășurând o activitate științifică neconformă cu pregătirea sa profesională. Odată cu angajarea la Institutul Pedagogic de trei ani, speranțele i s-au reaprins, dar, nereușind să-și susțină teza de doctorat în Franța, alături de faptul că nu se bucura de audiență, prețuire și simpatie din partea studenților, l-au determinat să considere că nici aici nu-și găsisese locul, decăzând din postura de cercetător științific, cu care a rămas după ce i se luase catedra, la cea de veșnic nemulțumit și frustrat, scriind tot timpul memorii, petiții și cereri pentru a fi repus într-o poziție pe care considera că o merită, ca urmare a activității politice și științifice desfășurate în trecut, viața de familie fiind la rândul ei afectată de această atitudine.

În cele din urmă, Aurel Pampu a rămas un nerealizat. Cel care era stăpânit de pasiunea de a ajunge o personalitate științifică în domeniul psihologiei, iar opiniile sale să conteze în făurirea unei societăți și a unui umanism comunist, s-a mulțumit în final cu condiția de meteor în istoria comunismului românesc și în panteonul științei, oferind prea puține motive care să valideze poziția la care aspirase, din rațiuni care nu țineau, din nefericire, numai de personalitatea sa¹⁸⁰.

¹⁷⁹ ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 3.541, f. 4.

¹⁸⁰ De altfel, Securitatea motiva închiderea dosarului de urmărire informativă prin faptul că Pampu Aurel, „deoarece suferă de o astenie pronunțată, are impresia că lucrările sale științifice nu sunt susținute pentru a fi publicate. Problemele pe care le-a ridicat în legătură cu unele măsuri pentru educarea tineretului s-au dovedit a fi greșite” (Ibidem, fond Informativ, dosar nr. 211.869, vol. 2, f. 211).